

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2025. április 22–24.
Nemzeti Közsolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

**IGAZSÁGOS KERESKEDELMI HÁBORÚ: A KÍNÁBAN GYÁRTOTT
ELEKTROMOS JÁRMŰVEKRE KIVETETT UNIÓS VÁM**

Jelige: Bodzavirág13

Pályamunka lezárásának időpontja: 2025. január

2025.

Tartalom

1	Bevezetés.....	4
2	Hipotézis és módszertan.....	5
3	Szakirodalmi összefoglaló.....	6
3.1	Gazdasági konfliktusok elterjedése a XXI. században	6
3.2	Hibrid háború: gazdasági hadviselés	12
3.3	Igazságos háború elmélete.....	15
3.3.1	Grotius: nemzetközi jogi elmélet	15
3.3.2	Walzer: legalista paradigma	18
3.3.3	McMahan: revizionista elmélet.....	20
3.3.4	Igazságos hibrid háború elmélete	23
4	EU–Kína kapcsolatok áttekintése.....	24
4.1	Kína fejlődése és az Egyesült Államok befolyása az uniós Kína-politikára	24
4.2	Jelenlegi EU–Kína kapcsolatok alapja: <i>EU-China – A Strategic Outlook</i>	26
4.3	EU–Kína kereskedelmi kapcsolatok.....	29
5	A Kínában gyártott elektromos járművekre kivetett uniós vám.....	31
5.1	Előzmények	32
5.2	Hatások	37
5.3	Tagállami álláspontok.....	38
5.4	Kína álláspontja és reakciói	39
6	Igazságos kereskedelmi háború.....	43
6.1	Igazságos ok az EU szemszögéből	43
6.2	Arányosság	45
6.3	Az utolsó lehetőség.....	46
6.4	Következtetés.....	47
7	Konklúzió	48
8	Felhasznált irodalom	50

9	Függelék.....	60
---	---------------	----

1 Bevezetés

A globális politikai és gazdasági rendszerek az elmúlt évtizedekben jelentős átalakulásokon mentek keresztül. A hidegháború lezárultával a nemzetközi kapcsolatokban a katonai konfliktusok háttérbe szorultak, és a gazdasági érdekérvényesítés került előtérbe. A globalizáció és a multipolaritás kialakulása tovább mélyítette az államok közötti összekapcsoltságot, amelynek hatására a gazdasági függőségek és a konnektivitásra épülő stratégiák egyre meghatározóbbá váltak. Ez a háború logikájának, formájának és színterének megváltozását eredményezte: új típusú, hibrid konfliktusok és biztonsági dilemmák jelentek meg a nemzetközi kapcsolatokban. A hadviselés a katonai eszközök helyett ma már gazdasági eszközökkel történik, amelyek között kiemelt szerepet kapnak a kereskedelmi háborúk. A modern gazdasági konfliktusok nemcsak az érintett felek gazdasági érdekeit veszélyeztetik, hanem az egész globális kereskedelmi rendszer stabilitására is hatással lehetnek.

Ebben az összefüggésben különösen fontos az igazságos háború elméletének vizsgálata, amely elsősorban a katonai konfliktusok moralitásának értékelésére született. Ez az elmélet ma új értelmet nyerhet, amikor a gazdasági konfliktusok, különösen a kereskedelmi háborúk kapcsán alkalmazzuk. A kereskedelmi kapcsolatok jellegükből fakadóan konfliktusosak, hiszen a liberális világkereskedelmi rendszer a versengésre, az érdekellentétre épül. Kereskedelmi háború esetén a felek közt eredendően fennálló „konfliktus” kiéleződik azzal, hogy az egyik fél eltér a liberális szabadkereskedelem alapvető elveitől. Ez történt az Európai Unió (EU) és Kína esetében is, amikor utóbbi tisztességtelen módon jutott előnyhöz az elektromobilitás terén. Az elektromos járművek uniós vámjainak kérdése, valamint az Európai Unió és Kína közötti kereskedelmi konfliktus aktuális példája megvilágítja, hogyan alkalmazható az igazságos háború elmélete a modern gazdasági vitákban.

Az EU és Kína közötti konfliktus egyértelműen példázza a gazdasági konfliktusok eskalációját. Az Európai Bizottság 2023 októberében szubvencióellenes vizsgálatot kezdeményezett, mivel úgy vélte, hogy Kína jelentős állami támogatásokkal torzítja a globális elektromosjármű-piacot. A Bizottság szerint ugyanis a túlzott mértékű kínai állami támogatások lehetővé teszik, hogy a kínai gyártók mesterségesen alacsony árakkal árásszák el az uniós piacot, amely komoly veszélyt jelent az európai autóiparra. A kiegyenlítő vámok uniós elfogadási folyamatának minden lépése azonnali retorziós intézkedéseket váltott ki Kína részéről.

Az EU és Kína közötti kereskedelmi konfliktus egyik legfontosabb tényezője az elektromos járművek stratégiai jelentősége. Az elektromobilitás mára kulcsszerepet játszik a globális környezetvédelmi célkitűzések elérésében, különösen a szén-dioxid-kibocsátás csökkentése

terén. Az EV-ipar azonban nemcsak környezetvédelmi szempontból, hanem gazdasági és geopolitikai értelemben is kiemelkedő jelentőségű. Az elektromos járművek piacán szerzett technológiai fölény ugyanis hatalmas gazdasági előnyt biztosít a globális versenyben.

Az igazságos háború elmélete lehetőséget kínál a kereskedelmi háborúk új szempontból való megközelítésére. A hibrid háborúk és a gazdasági hadviselés térnyerésével egyre többször szembesülnek az államok protekcionista lépésekkel, illetve tisztességtelen gazdasági előnyszerzéssel. A kereskedelmi háborúk igazságosság szempontjából való vizsgálata lehetővé teszi, hogy az államok a liberális szabadkereskedelem szabályainak betartása mellett, az igazságos ok, az arányosság és az utolsó lehetőség követelményeinek megfelelő módon reagálhassanak az őket érő gazdasági támadásokra.

2 Hipotézis és módszertan

A dolgozat alapvető hipotézise, hogy az igazságos háború elmélete nemcsak a katonai, hanem a hibrid háború kategóriájába tartozó gazdasági konfliktusok, így a kereskedelmi háborúk esetében is alkalmazható. Ennek alátámasztására az Európai Unió és Kína közti, jelenleg is folyó, elektromos járművekre (EV) kivetett uniós többletvám miatti kialakulófélben lévő kereskedelmi háborút elemzem az igazságos háború elméletének szempontjából.

A hipotézis alátámasztásához azt vizsgálom, az igazságos háború elméletének alapelvei – az igazságos ok, az arányosság és az utolsó lehetőség követelménye – miként értelmezhetők a gazdasági konfliktusok, azon belül pedig a kereskedelmi háborúk kontextusában. Az igazságos ok arra keresi a választ, hogy egy protekcionista intézkedés jogszerű és etikus lépés-e egy másik állam jogsértésére (a dolgozatban: hazai vállalatok túlzott állami támogatása Kínában). Ezen alapelvek mentén válik lehetségessé az igazságos és igazságtalan gazdasági konfliktusok megkülönböztetése. Mindehhez szükséges a témához tartozó alapvető szakirodalom és a XXI. századi globális kereskedelmi rendszer kontextusának, valamint magának az EU–Kína konfliktusnak az ismerete.

A dolgozat hét fejezetből áll. A bevezetés és problémafelvetés után a releváns szakirodalmat elemzem, amelyhez hozzátartozik az államok közötti konfliktusok jellegének megváltozása a XXI. században. Ezután a hibrid háború egyik válfaját, a gazdasági hadviselést ismertetem, amely egyik formája az általam későbbiekben vizsgált kereskedelmi háború. Az igazságos háború elméletének általános bevezetése után az elmélet több változatát bemutatom: Grotius nemzetközi jogi elméletét, a Walzer nevéhez kötődő legalista paradigmát, illetve McMahan revizionista elméletét. Ezután az igazságos hibrid háború elméletét ismertetem.

A harmadik fejezet az Európai Unió és Kína kapcsolatát mutatja be 1975-től napjainkig. A két gazdasági hatalom viszonyát az Európai Unió által kiadott hivatalos dokumentumok alapján elemzem. Az EU–Kína kapcsolatokban az Európai Bizottság *EU-China – A Strategic Outlook* című dokumentuma jelentette az első fordulópontot. A stratégia számos kihívást megnevezett a kereskedelem területén, amelyek a mai napig meghatározzák a brüsszeli Kína-politikát. Az Európai Unió és Kína jelenlegi kapcsolatát elsősorban kereskedelmi szempontból, az Európai Bizottság hivatalos kommunikációja alapján mutatom be.

Az ötödik fejezet az EU által a Kínában gyártott elektromos járművekre kivetett többletvámost mutatja be, valamint az uniós lépés hátterét és hatásait elemzi, beleértve a kínai válaszlépéseket. Ez az esettanulmány szolgál az ötödik fejezet alapjául, amely azt vizsgálja az EU és Kína példáján keresztül, hogy a kereskedelmi háborúk esetében is helyt áll-e az igazságos háború elmélete. Ehhez a reflektív equilibrium módszerét alkalmazom, amely lényege, hogy az etikai elveket és a konkrét eseteket egymással összhangba hozva finomítjuk az elméleteket, miközben folyamatosan figyelembe vesszük az adott helyzetek sajátosságait és az abból adódó morális tanulságokat. Ez a módszer lehetővé teszi az igazságos háború elméletének és a gazdasági konfliktusok esettanulmányainak kölcsönös összehangolását, ezáltal segítve az elméleti keretek relevanciájának növelését a gyakorlati alkalmazhatóság érdekében. A fejezetben azt vizsgálom, hogy az EU lépései megfelelnek-e az igazságos háború elméletének, majd ez alapján általános következtetést vonok le a kereskedelmi háborúk igazságosságára vonatkozóan. Ehhez az igazságos ok, az arányosság és az utolsó lehetőség követelményeinek teljesülését elemzem. A hetedik fejezetben összefoglalom a dolgozat fő állításait, illetve az igazságos kereskedelmi háborúra vonatkozó megállapításokat.

3 Szakirodalmi összefoglaló

3.1 Gazdasági konfliktusok elterjedése a XXI. században

Az 1980-as években a nemzetközi kapcsolatok szakértői körében a liberális irányzat nagy népszerűségnek örvendett. A hidegháború végének közeledése, a rendszerváltások, a globalizáció térhódítása, majd a Szovjetunió 1991-es felbomlása mind megerősítették a liberális optimizmust. Ennek hatására a kapitalista béke és a demokratikus béke elméleteit beteljesedett jóslatként tekintették.¹ Úgy tűnt, valóban bekövetkezhet a „történelem vége”, ahogyan azt Francis Fukuyama ígérte.² A globalizáció következményei – például az államhatárok

¹ Farrel, Henry – Newman, Abraham L. (2019): *Weaponized Interdependence: How Global Economic Networks Shape State Coercion*. *International Security*, 44(1), 42-79.

² Fukuyama, Francis (1992): *The end of history and the last man*. New York: Perennial.

elmosódása és a nemzetközi szinten megjelenő új, hagyományos állami szerepeken túlmutató aktorok erősödése – tovább táplálták azt az elképzelést, hogy a világ minden nemzete összefonódva egy új, minden korábbinál jobb korszakba lép. Egy olyan nemzetközi rendszer létrejöttét remélték, amely egyesíti a világ minden népét, nemzetét és államát egy nagy, közös faluban, ahol a nagyhatalmi versengésnek és így a háborúnak sincs helye.³

De nem volt mindenki ennyire optimista: Edward Luttwak már 1990-ben felismerte, hogy a hidegháború lezárulta nem jelenti a nagyhatalmi vetélkedés végleges megszűnését, csupán annak áthelyeződését egy másik területre. Luttwak már akkor megértette, hogy bár az új korszakban a katonai konfliktusok inkább csak néhány, kevésbé fejlett régiót fognak érinteni, a világbéke nem fog megvalósulni. Szerinte nem csupán az alkalmazott eszközök, hanem maga a konfliktus logikája is jelentős változásokon megy keresztül: a korábbi ellenségesség, zéró-összegű gondolkodás és paradox megközelítések átalakulnak. Ezt az új, formálódó rendszert a geoökonómia fogja uralni, amelyben az állam célja hatalmának és jólétének növelése gazdasági eszközökkel.⁴ Azonban az Egyesült Államok hidegháborús győzelme és az amerikai unipoláris momentum optimizmusa miatt sokan figyelmen kívül hagyták Luttwak intelmét, egészen a 2008-as gazdasági válság beköszöntéig.⁵

A legtöbb állam 2008-ban szembesült azzal, hogy egy átalakuló világrend részesei, ahol a globalizáció nem csupán világbékét, hanem újfajta kihívásokat is hozhat. A globális összekapcsoltság függőséggel jár, amely különösen gazdasági szempontból jelenthet kockázatot az államok számára. A multipolaritás megjelenésével, illetve azzal, hogy a nagyhatalmak egyre gyakrabban figyelmen kívül hagyták vagy átírták a nemzetközi rendszer szabályait, újfajta, gazdasági szférában zajló vetélkedés vette kezdetét.⁶

A globalizáció következtében kialakult szoros gazdasági összefonódás fokozatosan háttérbe szorította a hagyományos, katonai eszközökkel történő hatalomdemonstrációt. Az államok vezetői gyorsan belátták, hogy az új, alapvetően az összekapcsoltságra épülő nemzetközi rendszerben a katonai erő alkalmazása több kárt okozhat, mint hasznot, és nem kínál egyértelmű előnyt.⁷ Ennek alapján felmerül a kérdés: mi válthatja fel a hagyományos katonai

³ Leonard, Mark szerk. (2016): *Connectivity Wars: Why Migration, Finance and Trade Are The Geo-economic Battlegrounds of the Future*. London: European Council on Foreign Relations.

⁴ Luttwak, Edward (1990): *From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce*. *The National Interest*, 20, 17-23.

⁵ Eszterhai, Viktor (2021): *The Geopolitical Strategy of China: The Belt and Road Initiative as a Geoeconomic Umbrella*. In Morgado, Nuno (szerk.): *Geopolitics in the Twenty-First Century: Territories, Identities, and Foreign Policies*. New York: Nova Science Publishers, 57-83.

⁶ Leonard, Mark szerk. (2016): *Connectivity Wars: Why Migration, Finance and Trade Are The Geo-economic Battlegrounds of the Future*. London: European Council on Foreign Relations.

⁷ Luttwak, Edward (1990): *From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce*. *The National Interest*, 20, 17-23.

nyomásgyakorlást, ha az gyakorlatilag hatástalanná válik a kölcsönös gazdasági függésben lévő szereplők konfliktusában? Mi lehet az a stratégia, amely révén egy állam az összekapcsoltság kihasználásával érvényesítheti saját akaratát? Maga a konnektivitás.⁸

A mai nemzetközi rendszer alapvető eleme a konnektivitás, amelyet a globalizáció folyamata táplál. Az állam alatti szereplők, mint például a transznacionális vállalatok és nemkormányzati szervezetek (NGO-k), valamint az államok feletti aktorok, elsősorban a különböző nemzetközi szervezetek és azok intézményei egyre nagyobb hatást gyakorolnak a nemzetközi kapcsolatokra, miközben a hagyományos állami szereplők befolyása folyamatosan csökken. Míg az államok továbbra is a politikai hatalom jelentős részét birtokolják, a gazdasági tér felett csak korlátozott befolyással rendelkeznek. Ezt a trendet erősítik olyan globális politikai-gazdasági folyamatok, mint például a privatizáció.⁹ Az új, növekvő szerepű nem állami aktorok a transznacionális kapcsolatok révén működnek, így a résztvevő országok akarva akaratlanul egyre szorosabban kapcsolódnak egymáshoz. Erre példa az európai integráció: az Európai Unió már számos nemzetközi szervezetben képviseli tagállamait.

A konnektivitás alapjaiban átalakította az államok egymáshoz való viszonyulását, hiszen minden kölcsönhatásban áll mindennel és mindenkivel. Ha egy állam befolyásolni kíván egy másikat, az hatással lehet olyan harmadik szereplőkre is, amelyek viselkedését eredetileg nem kívánta megváltoztatni. Az összekapcsoltság következtében a nyomásgyakorlás eszközei és terepe is megváltozott: a hagyományosan katonai eszközökre épülő befolyásgyakorlás kockázatosabbá és kevésbé hatékonyá vált az alkalmazó számára. A konnektivitás megakadályozza, hogy katonai erővel abszolút előnyt lehessen elérni, a győztes csupán valamivel kisebb veszteséget szenvedhet, azaz valójában senki sem nyer egy ilyen konfliktus esetén. A valódi győzelemhez ezért másfajta fegyvereket kell bevetni.¹⁰

A konnektivitás leginkább a gazdaság területén válik érzékelhetővé és kézzelfoghatóvá. A nemzetgazdaságok hagyományos koncepciója mára elavulttá vált: a transznacionális vállalatok és nemzetközi szervezetek egyre inkább meghatározzák a gazdasági folyamatokat globális szinten. A gazdaságok összefonódása ugyanakkor kitettséget és függőséget is eredményez, amely kétféle következménnyel járhat. Egyrészt egy állam a saját gazdaságán keresztül sebezhetőbbé válik más szereplőkkel szemben. Másrészt viszont, ha megfelelő gazdasági vagy

⁸ Balázi Boglárka (2024): *Az Európai Unió és Kína kapcsolata a konnektivitás tükrében*. Budapest: Nemzeti Közszerológati Egyetem.

⁹ Luttwak, Edward (1990): From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce. *The National Interest*, 20, 17-23.

¹⁰ Balázi Boglárka (2024): *Az Európai Unió és Kína kapcsolata a konnektivitás tükrében*. Budapest: Nemzeti Közszerológati Egyetem.

politikai erőforrásokkal és hatalommal rendelkezik, képes lehet más szereplőket befolyásolni, amennyiben az erőviszonyok aszimmetrikusak az ő javára.¹¹ Mindezek fényében a konnektivitás önállóan is megállja a helyét a nemzetközi rendszerben, és akár a katonai eszközöket is helyettesítheti.¹²

A konnektivitás alkalmazásának eszközeit a szakirodalom két csoportra osztja: pozitív és negatív eszközökre. Az ezekkel való befolyásolás előfeltétele valamiféle aszimmetrikus kapcsolat fennállása a szereplők között. A pozitív eszközök – az úgynevezett „mézesmadzagok” – olyan gazdasági ösztönzők, amelyekkel egy állam a gyengébb felet magához köti, és ezzel megerősíti vagy létrehozza a köztük lévő kapcsolatot. Ide tartoznak például a vámcsökkentések, kedvezményes hitelek, gazdasági segélyek, beruházások, valamint az import- és exporttámogatások. A negatív eszközök – „furkósbotoznak” vagy „virgácsoknak” nevezik őket – azok a szankciók, amelyekkel egy állam kikényszeríti a szorosabb együttműködést, vagy bünteti a másik fél ellenállását. Negatív eszközök például az embargók, vámemelések, exportkorlátozások, bojkottok, valamint a szabványok és előírások megváltoztatása.¹³ A konnektivitás alkalmazásához két feltételnek kell teljesülnie. Először is, aszimmetrikus kapcsolatnak kell fennállnia a felek között, amelynek a mértéke meghatározza, hogy milyen hatékonyan vetheti be az egyik fél a „mézesmadzagot” vagy a „furkósboto” a másikkal szemben. Másodszor, szükséges a felek közötti interkonnektivitás, azaz az összekapcsoltság ténye.¹⁴ Fontos megjegyezni, hogy a gazdasági eszközök politikai célok elérésére való használata nem új jelenség: a történelem során számos nagyhatalom alkalmazta a kereskedelmet nyomásgyakorlásként.¹⁵

Napjainkban az államok közötti kapcsolatok túlnyomórészt gazdasági jellegűek, így a konnektivitás hatásai ezen a téren vizsgálhatók a leginkább. Mark Leonard 2016-os, úttörő munkájában bevezeti a „konnektivitásháború” fogalmát, és meghatározza ennek három fő csatamezejét. Ezek azok a területek, ahol a gazdasági eszközök fegyverként szolgálnak, és amelyek meghatározó színterei az államok közötti befolyásolási törekvéseknek. Leonard

¹¹ Kahler, Miles – Kastner, Scott L. (2006): Strategic Uses of Economic Interdependence: Engagement Policies on the Korean Peninsula and Across the Taiwan Strait. *Journal of Peace Research*, 43(5), 523-541.

¹² Leonard, Mark szerk. (2016): Connectivity Wars: Why Migration, Finance and Trade Are The Geo-economic Battlegrounds of the Future. London: European Council on Foreign Relations.

¹³ Baldwin, David A. (1985): *Economic Statecraft*. New York: Princeton University Press.

¹⁴ Leonard, Mark szerk. (2016): Connectivity Wars: Why Migration, Finance and Trade Are The Geo-economic Battlegrounds of the Future. London: European Council on Foreign Relations.

¹⁵ Hirschman, Albert (1980 [1945]): *National Power and the Structure of Foreign Trade*. Berkeley: University of California Press.

elemzése rávilágít arra, hogy a konnektivitásból eredő gazdasági függőségek miként válnak a modern geopolitikai versengés eszközeivé.¹⁶

A konnektivitásháború legfontosabb és elsődleges harctere a gazdasági hadviselés, amely a gazdasági tevékenységek minden formájának fegyverként vagy bomlasztó eszközként való alkalmazását jelenti. Bár a szankciók hatékony eszköznek bizonyulnak más államok megbüntetésére, gyakran káros hatással vannak az azokat bevezető ország saját vállalataira is. Például a 2014-ben Oroszország ellen alkalmazott gazdasági szankciók a német cégek több mint felét hátrányosan érintették. Az ilyen intézkedések kétélű fegyverként működnek: nemcsak a célzott államra hatnak, hanem visszahatással vannak a szankciókat alkalmazó ország gazdaságára is. Ráadásul az ilyen külpolitikai lépések gyakran hasonló válaszlépéseket váltanak ki, tovább mélyítve a konfliktust a felek között.¹⁷

A nemzetközi intézmények „fegyveresítése” a konnektivitásháború második csatateret. Ahogy az államok egyre inkább felismerik a konnektivitás valódi jelentőségét, a korábbi univerzális, minden államot magába foglaló nemzetközi szerződések és szervezetek helyett kisebb, azonos szinten lévő államokból álló intézményeket hoztak létre, amelyek versenyeznek egymással. Ezen szervezetek egy újabb nagyhatalmi vetélkedés színterét képviselik, és egyfajta új blokképítést jelentenek. Például a Kínát és Oroszországot kizáró Trans-Pacific Partnership (TPP) és Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP), valamint a Nyugatot elkerülő, Kína által vezetett Shanghai Cooperation Organization (SCO) mind olyan intézmények, amelyek nemcsak gazdasági, hanem geopolitikai versenyt is generálnak a világ különböző térségeiben.¹⁸

A harmadik harctér a globalizáció – mind fizikai, mind digitális – infrastruktúrájában, illetve az annak kiépítéséhez kapcsolódó versengésben manifesztálódik: hiszen „ha minden út Rómába vezet, [adott államnak] a legjobb, ha Rómává válik.”¹⁹ Ezen a téren több regionális nemzetközi szervezet is próbál aszimmetrikus kapcsolatokat kialakítani, de a legambiciózusabb projektet Kína indította el az Egy Út, Egy Övezet (Belt and Road Initiative; BRI) kezdeményezéssel, amely Ázsiát, Európát és Afrikát kívánja összekapcsolni. A hagyományos, fizikai infrastruktúra mellett egyre nagyobb szerepet kap a virtuális tér, különösen az internet, ahol a nemzeti vonalak is megjelennek. Ausztrália, Franciaország, Indonézia és Vietnám például bizonyos adatokat

¹⁶ Leonard, Mark szerk. (2016): *Connectivity Wars: Why Migration, Finance and Trade Are The Geo-economic Battlegrounds of the Future*. London: European Council on Foreign Relations.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Uo.: 21

saját szervereiken, nemzeti határaikon belül tartanak, míg az Európai Unió egy virtuális schengeni övezet kialakítását tervezi.²⁰

Mind a nagyhatalmak, mind a kisebb államok felismerték a konnektivitás stratégiai alkalmazásának fontosságát, és ennek megfelelően nagy hangsúlyt fektetnek külkapcsolataik építésére.²¹ A nagyhatalmak célja, hogy minél több aszimmetrikus kapcsolatot alakítsanak ki, ami blokképítéshez vezet. Ezzel párhuzamosan a kisebb államok a kapcsolataik diverzifikálására törekednek, mivel csak így tudják elkerülni a túlzott elköteleződést bármelyik nagyhatalom iránt, csökkentve sérülékenységüket és növelve politikai mozgásterüket.

Kína, a legnagyobb „fejlődő ország”²² különösen nagy jelentőséget tulajdonít a konnektivitásnak mint külpolitikai stratégiának. Ezt jól szemlélteti, hogy a 2000-es évektől kezdve tudatos blokképítésbe kezdett, amelynek csúcspontja a 2013-ban Hszi Csin-ping elnök által bejelentett Egy Út, Egy Övezet kezdeményezés. Az Egy Út, Egy Övezet projekt lényegében egy külpolitikai csomag, amelynek célja a konnektivitás növelése Európa, Ázsia és Afrika kontinensek között Kína vezetésével. A projekt Kína gazdasági és geopolitikai befolyásának növelésére irányul, és egyesíti a fizikai és digitális infrastruktúra fejlesztését a kereskedelmi és pénzügyi kapcsolatok bővítésével.²³

Napjaink újfajta, konnektivitásra és interdependenciára épülő nemzetközi rendszerében a biztonság fogalma is megújul, mivel az összekapcsoltság új tartalmakkal tölti meg.²⁴ A konnektivitás növelése nemcsak egy állam gazdasági és külpolitikai lehetőségeit bővíti, hanem nagyobb kitettséget és függőséget is jelent, amely komoly biztonságpolitikai kérdéseket vet fel. Az egyre nagyobb mértékben és sebességgel globalizálódó, ezáltal egyre szorosabban összekapcsolódó világban a leválás szinte lehetetlen feladat. Az önellátás és gazdasági függetlenség mára csupán illúzió, hiszen a teljes szeparáció nemcsak a gazdasági jólét drámai csökkenését, hanem valószínűleg a nemzetközi rendszer többi szereplőjével való szembekerülést is eredményezné. A teljes szuverenitás és biztonság megőrzésének ára tehát a

²⁰ Uo.

²¹ Eszterhai, Viktor – Thida, Hnin Mya (2022) Strategic Choices of Small States in Asymmetric Dependence: Myanmar – China Relations through the case of the Myitsone Dam. *Journal of Contemporary Eastern Asia*, 20(2), 157-173.

²² Xi Focus: Xi Jinping and China's new era. *Xinhua*, 2019.09.30.

²³ Eszterhai, Viktor (2021): The Geopolitical Strategy of China: The Belt and Road Initiative as a Geoeconomic Umbrella. In Morgado, Nuno (szerk.): *Geopolitics in the Twenty-First Century : Territories, Identities, and Foreign Policies*. New York: Nova Science Publishers, 57-83.

²⁴ Leonard, Mark szerk. (2016): *Connectivity Wars: Why Migration, Finance and Trade Are The Geo-economic Battlegrounds of the Future*. London: European Council on Foreign Relations.

gazdasági fejlődés és jólét lenne, amelyet egyik kormány vagy politikai szereplő sem engedne meg magának.²⁵

Ahogy a globalizáció kezdeti éveinek pozitív eredményei is mutatják, a konnektivitás révén az államok win-win kapcsolatokat építhetnek ki egymás közt. Az összekapcsoltság ugyanakkor a fentebb felsorolt kényszerítőeszközök használatát is megkönnyíti, azaz az államok fegyverként is alkalmazhatják más államokkal szemben. Az ilyen, nem konvencionális, hagyományos katonai eszközöket nem használó konfliktusokat nevezzük hibrid háborúnak.

3.2 Hibrid háború: gazdasági hadviselés

A globalizáció és a megnövekedett konnektivitás az államok közti kapcsolatok mellett a köztük lévő konfliktusok és a háborúk funkcióját is megváltoztatta. A katonai erő használatának háttérbe szorulásával a háború másik formában, másik szintéren születik újjá: hibrid háborúként.

A hibrid háborúnak számtalan definícióját megtaláljuk a szakirodalomban. Liand és Xiangsui szerint hibrid háború az, amikor egy konfliktusban az összes lehetséges eszközt felhasználja adott aktor, beleértve a fegyveres és fegyvertelen erőt, a katonai és nem katonai eszközöket, a halálos és nem halálos módszereket, hogy rákényszerítse az ellenfelet saját érdekeinek elfogadására.²⁶ Iskandarov és Gawliczek Hadziev nyomán megalkotott fogalmában az erőszak különböző eszközeinek szinkronizált alkalmazása játszik központi szerepet. Értelmezésük szerint a hibrid hadviselés célja olyan szinergikus hatások generálása az egész társadalmi funkciók spektrumon belül, amely az ellenség gyengülését eredményezi.²⁷ Hoffman szerint a hibrid fenyegetések a háborúzás különböző módjainak teljes spektrumát magukba foglalják, így a konvencionális képességek, az irreguláris harcászat és harcrend, a terrorista cselekmények és a kriminális tevékenység is a hibrid hadviselés eszközei közé tartozik.²⁸ Boda a hibrid és konvencionális háború közti különbséget az erőszak eltérő mértékében és a célok különbözőségében látja. Szerinte a hibrid hadviselés során az alkalmazott erőszak intenzitása kisebb, hiszen a cél nem az ellenség teljes megsemmisítése, hanem egy, az alkalmazott

²⁵ Zenglein, Max J. (2020): Mapping and recalibrating Europe's economic interdependence with China. *Mercator Institute for China Studies*, 2020.11.17.

²⁶ Liang, Qiao – Xiangsui, Wang (1999): *Unrestricted Warfare*. Peking: PLA Literature and Arts Publishing House.

²⁷ Gawliczek, Piotr – Iskandarov, Khayal (2022): Economic coercion as a means of hybrid warfare: The South Caucasus as a focal point. *Security and Defence Quarterly*, 40(4), 47-57.

²⁸ Hoffman, Frank C. (2007): *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Arlington, VA: Potomac Institute for Policy Studies.

erőszakkal arányos, kevésbé jelentős érdek érvényesítése.²⁹ A dolgozatban használt definíció szerint a hibrid hadviselés nem foglalja magában, hanem felváltja a konvencionális háborúban használt hagyományos katonai eszközöket, azaz – ahogy Boda is megfogalmazta³⁰ – a hibrid háború a konvencionális háború helyettesítése más, kevésbé erőszakos, kevesebb kár okozására alkalmas eszközzel.

Ebben az értelemben tehát a hibrid háború negatív vagy forró békeként írható le.³¹ A szakirodalom ugyanis kétféle békét különböztet meg: a pozitív és a negatív békét.³² A pozitív béke állapotában az államok érdekei harmóniában vannak egymással, ezért nincs köztük konfliktus sem a cselekvés, sem a szándékok szintjén. Pozitív békében az államok széles körű együttműködést folytatnak. Ezzel szemben negatív béke esetén az államok közti érdekellentétből adódóan konfliktusok állnak fenn köztük, ám ezek intenzív cselekvéshez, azaz direkt háborúhoz nem vezetnek. A hibrid háború legfőbb jellemzője, hogy az államok közt csupán a szándékok szintjén alakul ki konfliktus, a felek ugyanis kisebb jelentőséggel bíró érdekeik kielégítésére törekednek, mint a direkt háború esetében.³³ Az ezek megvalósításához szükséges eszközök az elérni kívánt célokkal arányosan alacsonyabb intenzitású erőszak gyakorlásával járnak.

A hibrid háborúban az érdekek érvényre juttatásához használt eszközök közé tartoznak többek közt a nemzetbiztonsági szolgálatok, az információs támadások, az autonóm fegyverrendszerek (pl. robotok, drónok), valamint a gazdasági eszközök.³⁴ Ez utóbbiak bevetése a hibrid háború napjainkban leggyakoribb formája, a gazdasági hadviselés.

Gazdasági hadviselést általában a katonai erő bevetése előtt folytatnak az államok a háború megelőzésének vagy lerövidítésének érdekében.³⁵ Habár a gazdasági hadviselés eszközei sok esetben a konvencionális háborúhoz kapcsolódnak – pl. ENSZ által kivetett gazdasági szankciók –, ahadiipart nem, de más stratégiai fontosságú szektorokat érintő gazdasági támadások is hatásosak. A globalizált világban ugyanis az összekapcsoltság révén a gazdasági

²⁹ Boda Mihály (2023): Hibrid háború: konfliktusforma a harmonikus béke és a direkt háború között – A hibrid háború katonafilozófiai értelmezése. In Göcze István (szerk.): *Lehelyezett kő. Tanulmányok M. Szabó Miklós nyugállományú altábornagy, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja emlékére*. Budapest: Ludovika Kiadó.

³⁰ Boda Mihály (2022): A hibrid háború etikája: az igazságos hibrid háború elmélete. In M. Szabó Miklós (szerk.): *A hadtudomány aktuális kérdései. I. kötet*. Budapest: Ludovika Kiadó.

³¹ Boda Mihály (2023): Hibrid háború: konfliktusforma a harmonikus béke és a direkt háború között – A hibrid háború katonafilozófiai értelmezése. In Göcze István (szerk.): *Lehelyezett kő. Tanulmányok M. Szabó Miklós nyugállományú altábornagy, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja emlékére*. Budapest: Ludovika Kiadó.

³² Rid, Thomas (2013): *Cyber War Will Not Take Place*. Oxford: Oxford University Press.

³³ Simicskó István (2017): A hibrid hadviselés előzményei és aktualitásai. *Hadtudomány*, 27(3–4), 5–18.

³⁴ Boda Mihály (2022): A hibrid háború etikája: az igazságos hibrid háború elmélete. In M. Szabó Miklós (szerk.): *A hadtudomány aktuális kérdései. I. kötet*. Budapest: Ludovika Kiadó.

³⁵ Gross, Michael L. (2014): *Economic Warfare and the Economy of War*. In Gross: *The Ethics of Insurgency. A Critical Guide to Guerilla Warfare*. Cambridge: Cambridge University Press.

kapcsolatok könnyen manipulálhatók politikai célok elérésére. A gazdasági hadviselés során a hibrid támadó saját gazdasági fölényét és a másik fél gazdasági függőségét, tehát a kettejük viszonyában fennálló aszimmetriát használja ki.

A gazdasági hadviselésnek számos formája és módja van. Az államok által leggyakrabban használt eszközök közé tartoznak például a pénzügyi és a kereskedelmi háború.³⁶ Pénzügyi háborúnak nevezzük a gazdasági hadviselés azon formáját, amikor egy állam – vagy az esetek nagy részében gazdasági szereplő – pénzügyi eszközöket vet be egy állam gazdasági helyzetének destabilizálására, hogy ezáltal valamilyen érdekét kielégítse. A pénzügyi hadviselés eszközei közé tartozik a valutamanipuláció, a kamatlábak változtatása, a befektetések befolyásolása, valamint a tőzsdei manipuláció.³⁷

A kereskedelmi háború a gazdasági hadviselés azon fajtája, amikor a szembenálló államok egymással szemben kereskedelmi korlátozásokat, vámokat és egyéb kereskedelmi intézkedéseket alkalmaznak saját világgazdasági pozíciójuk megőrzése, illetve a másik fél helyzetének meggyengítése érdekében. A kereskedelmi háborút általában egy állam kereskedelmi pozíciójának – másik fél által túlzottnak vélt – megerősödése, illetve az erre adott protekcionista intézkedés robbantja ki. Az alkalmazott eszközök közé tartozik például a hazai kereskedelmi jog nemzetközi szintén történő felhasználása, a vámhatárok (önkényes) kiépítése, lebontása és módosítása, szankciós hatással bíró piacvédő intézkedések bevezetése a másik állammal szemben, kulcsfontosságú technológiák embargója, és így tovább.³⁸ Ezen eszközök bármelyike olyan pusztító hatással bírhat, mint egy katonai hadművelet. Kereskedelmi háborúra például szolgál az 1990-ben Irak ellen indított, nyolc évig tartó átfogó embargó, amely során az Egyesült Nemzetek Szövetsége a kuvaiti invázióra reagálva betiltotta az iraki exportot és importot az alapvető humanitárius segélyek kivételével. Ez a lépés súlyos humanitárius és gazdasági válság kialakulásához vezetett Irakban, amely jelentősen hozzájárult a térség mai napig tartó instabilitásához.³⁹

A gazdasági hadviselés többnyire a nemzetközi jog szabályozási körén kívül esik.⁴⁰ Bár a kereskedelmi és gazdasági kapcsolatokat az államok többféleképp igyekeznek szabályozni, például a Világgazdasági Szervezet szabályain keresztül, ezek csupán a szervezetben résztvevő

³⁶ Liang, Qiao – Xiangsui, Wang (1999): *Unrestricted Warfare*. Peking: PLA Literature and Arts Publishing House.

³⁷ Uo.: 51.

³⁸ Uo.: 51.

³⁹ Bilmes, Linda J. és Stiglitz, Joseph E. (2008): *The Three Trillion Dollar War: The True Cost of the Iraq Conflict*. New York: W. W. Norton.

⁴⁰ Gross, Michael L. (2014): *Economic Warfare and the Economy of War*. In Gross: *The Ethics of Insurgency. A Critical Guide to Guerilla Warfare*. Cambridge: Cambridge University Press.

államokra nézve bírnak kötelező erővel. A pénzügyi és kereskedelmi háborút sokféleképp lehet vívni. A legtöbb esetben azonban az effajta támadások elsődleges károsultjai nem a célzott állam vezetői, hanem a civil lakosság. Ez morális kérdéseket vet fel. Annak eldöntésére, mit lehet és mit nem lehet tenni egy kereskedelmi háborúban, az igazságos gazdasági háború elméletének alkalmazása nyújthat segítséget. Ennek az alulkutatott területnek a megértéséhez azonban szükséges az igazságos háború elméletének ismerete.

3.3 Igazságos háború elmélete

Az igazságos háború elmélete a katonai etika egyik doktrínája, hagyománya, amely azt vizsgálja, milyen feltételek szükségesek egy háború morálitásának igazolásához. Az elmélet egészen a XIII. századig, Aquinói Szent Tamás személyéig nyúlik vissza.⁴¹

Az igazságos háború elméletének két funkciója van: egyrészt felhatalmazza az államokat, hogy bizonyos esetekben háborút kezdeményezzenek és a meghatározott szabályok szerint háborút folytassanak, ezzel egyidőben megtiltja, hogy más helyzetekben háborút indítsanak és más módon viseljék a háborút.⁴²

A történelem során számos elképzelés alakult ki arról, hogy a háborúnak milyen kritériumoknak kell megfelelnie igazságos létének igazolásához, ennek megfelelően az igazságos háború elméletének is több változata van. A továbbiakban a dolgozat témájához releváns teóriákat, a nemzetközi jogi elméletet, a legalista paradigmát és a revizionista elméletet ismertetem.

3.3.1 Grotius: nemzetközi jogi elmélet

A kora újkorban a nemzetközi jogi elméletet Francisco de Vitoria (1483-1546) és Alberto Gentili (1552-1608) nemzetközi jogászok alapozták meg,⁴³ de megfogalmazójának Hugo Grotiust (1583-1645) tekintik. Grotius az igazságos háború szabályait a természetjogból és a szuverén államok akaratából vezette le, ennek megfelelően a háború igazságos oka csakis az állam érdekének védelme lehet.⁴⁴ Ebben az értelmezésben a háború a jogalkalmazás folytatása más eszközökkel, hiszen a szuverén államok felett nincs bírói főhatalom, aki igazságot tehetne. Grotius szerint a nemzetközi jog, azaz valamennyi állam közt megegyezéssel létrejött jogszabályok összessége kötelező erejének eredete a nemzetek közös akarata. A nemzetközi jogot közvetetten a természetjog alapozza meg, amellyel szembe menni nem lehet, így a nemzetközi jogot az állami döntések csupán kiegészíteni és részletezni hivatottak, ezáltal biztosítva, hogy nem az egyes közösségeket, hanem a „nagy egész” hasznát szolgálja. Az

⁴¹ Boda Mihály (2023): Az igazságos háború elmélete és a teremtésvédelem: az igazságos háború elméletének története a középkortól a 20. századig a teremtésvédelem szempontjából. *Hadtudományi Szemle*, 16(4), 123-137.

⁴² Uo.: 124.

⁴³ Boda Mihály (2023): *A háborús ideológiák története*. Budapest: Ludovika Kiadó.

⁴⁴ Grotius, Hugo (1960): *A háború és béke jogáról*. I–III. kötet. Budapest: Akadémiai Kiadó.

államok egyesülésének oka megegyezik a társadalmi szerződés létrehozásának céljával: „*nincs olyan erős állam, amely ne szorulna rá valamikor mások segítségére.*”⁴⁵

A háborúnak három féle igazságos oka lehet Grotius szerint: védekezés, nekünk járó dolgok vissza- vagy megszerzése, valamint más megbüntetése.⁴⁶ Általában elmondható, hogy igazságos háború oka csakis jogtalanság lehet: a jogtalanságot elkövető fél az igazságtalan fél, míg az ez ellen védekező vagy a jogtalanságot megtorló az igazságos fél. Igazságos védekező háború indítható még nem aktualizálódott, de kétségtelenül fennálló fenyegetéssel szemben. A kétségtelenül fennálló fenyegetés kritériuma, hogy a potenciálisan ellenséges állam hatalma jelentős mértékben megnövekedjen, és bizonyosan állítható igazságtalan ellenséges szándéka, ám a fenyegetés küszöbön állása nem feltétel. A kompenzációs háború olyan dolgok meg- vagy visszaszerzésére irányul, ami „jár nekünk.” Grotius kritériumként határozza meg a másik fél igazságtalan károkozását vagy jogsértését. A büntetőháború nem csak a jogsérelmet elszenvedettnek, hanem az elkövetőnek és mindenki másnak is az érdekét szolgálja. Ebből adódóan nem csak a károsult, hanem minden más olyan állam igazságosan indíthat háborút a jogsértő ellen, ha nem követték el ugyanazt a jogsérelmet, amit megtorolni kívánnak. Az igazságos büntetőháborúban figyelembe kell venni, hogy a büntetés mértéke arányos legyen az okozott kárral.

Minden olyan háború, amely igazságos okkal nem, de más okkal rendelkezik, Grotius elmélete szerint rablóháború. Ilyen ok lehet a szomszéd erősödéséből fakadó bizonytalanságtól való félelem, ha nincs jelen a szomszéd ellenséges szándéka, a haszon és a jobb föld utáni vágy, az egyetemes (világi) birodalom alapítására vagy egyetemes (egyházi) uralom megvalósítására való törekvés, valamint az alávetett népben feltörő szabadságvágy.⁴⁷

Grotius szerint az igazságos háborúban nincs jelentősége a hadüzenetnek igazságtalan támadás visszaverése vagy büntetőháború indítása esetében. Kompenzáció alapján indított háborúban ugyanakkor kötelező hadüzenetet küldeni.⁴⁸

Grotius az arányosság elvét az igazságos háború alapvető erkölcsi és jogi követelményeként fogalmazza meg. Az arányosság biztosítja, hogy a háborúval járó károk és szenvedés mértéke ne legyen túlzó az elérni kívánt jogos célhoz képest. Ez az elv a háború két alapvető dimenziójára, az igazságos okra (*ius ad bellum*) és a háborúban alkalmazott eszközökre (*ius in bello*) is vonatkozik. A *ius ad bellum* keretében az arányosság azt követeli, hogy a háború célja

⁴⁵ Grotius, Hugo (1960): *A háború és béke jogáról*. I. kötet. 151–152. Budapest: Akadémiai Kiadó.

⁴⁶ Boda Mihály (2023): *A háborús ideológiák története*. Budapest: Ludovika Kiadó.

⁴⁷ Grotius, Hugo (1960): *A háború és béke jogáról*. II. kötet. 507–517. Budapest: Akadémiai Kiadó.

⁴⁸ Grotius, Hugo (1960): *A háború és béke jogáról*. III. kötet. 54–55. Budapest: Akadémiai Kiadó.

elegendő erkölcsi súllyal bírjon ahhoz, hogy igazolja a fegyveres konfliktus elkerülhetetlenül súlyos következményeit. Például egy kisebb sérelem nem jogosít fel súlyos emberi veszteségekkel és tartós károkkal járó háborúra.

Az igazságos háború viselésének az arányosság mellett a szükségesség a fő szabálya, amely feljogosítja az igazságos felet egyébként jogsértő cselekedetek elkövetésére: ami szükséges, az megengedett.⁴⁹ További szabály még, hogy megölni csak a vétkeket lehet, az ártatlanok szándékos és szándék nélküli meggyilkolása is tilos. A megadást minden esetben el kell fogadni. Általánosságban csak büntetésként vagy kompenzációképp szabad az ellenség tulajdonát elvenni és elpusztítani, foglyokat szedni, illetve a polgári hatalmat átvenni.⁵⁰ Grotius hangsúlyozza, hogy a katonai eszközök alkalmazásának mértékét is az arányosság szabályozza. Ez különösen fontos a civil lakosság védelme szempontjából. A katonai műveletek során az igazságos ok nem igazolja a túlzott pusztítást vagy a szükségtelen szenvedés okozását. Az igazságos háború nem válhat öncélú erőszakká, és a konfliktus során alkalmazott erőszaknak mindig szorosan kapcsolódnia kell az eredeti jogos cél eléréséhez.⁵¹

Grotius az utolsó lehetőség (ultima ratio) követelményét implicit módon, de alapvető fontosságú elvként kezeli. Úgy véli, hogy a háború indítása csak akkor igazolható, ha minden más békés konfliktuskezelési eszköz kimerült, és a fegyveres erő alkalmazása valóban elkerülhetlenné vált. Grotius szerint a diplomácia, a tárgyalások, a közvetítés vagy más békés megoldások mindig előnyt kell, hogy élvezzenek, és a háború csak akkor válhat jogos eszközzé, ha ezek a békés eszközök kudarcot vallanak a konfliktus megoldásában. Ha egy konfliktus békés eszközökkel is megoldható, akkor a háború semmiképpen sem lehet igazolható. Grotius továbbá arra is rámutat, hogy a háború megindításának felelőssége különösen nagy terhet ró a vezetőkre, akiknek mérlegelniük kell, hogy a fegyveres konfliktus ténylegesen az egyetlen megoldás-e.

Az olyan háború, amely nem teljesíti az igazságosság kritériumait, de nem is igazságtalan, bűnös vagy nemzetközi jog által nem megengedett, a szabályszerű háború kategóriájába tartozik.⁵² Bizonyos konfliktusok ugyanis a kívülálló népeknek túl kockázatos vagy nehéz lenne megítélni, hogy melyik az igazságos és melyik az igazságtalan fél, amikor a háború zajlott, vagy hogy mi az igazságos reakció helyes mértéke,⁵³ ezért a döntést a háborúzó felekre, és

⁴⁹ Uo.: 7.

⁵⁰ Uo.: 176–225.

⁵¹ Boda Mihály (2023): *A háborús ideológiák története*. Budapest: Ludovika Kiadó.

⁵² Kalmanovitz, Pablo (2015): Early Modern Sources of the Regular War Tradition. In Lazar, Seth – Frowe, Helen (szerk.): *The Oxford Handbook Ethics of War*. Oxford: Oxford University Press.

⁵³ Grotius, Hugo (1960): *A háború és béke jogáról*. III. kötet. 68. Budapest: Akadémiai Kiadó.

végsősoron magára a háborúra bízták.⁵⁴ Szabályszerű háborúban tehát nem az igazságos ok, hanem a háború maga dönt arról, melyik az igazságos és az igazságtalan fél. A szabályszerű háborúnak is meg kell felelnie bizonyos szabályoknak: ezek a legitim autoritás, azaz a háborút a legfelsőbb hatalmat gyakorló személy (monarchia esetén) indítja, illetve a háborúviselés szabályainak betartása.⁵⁵ A legfontosabb azonban a hadüzenet megküldése, hiszen ez választja el a háború állapotát és a béke állapotát egymástól, amikor is a háborús törvények átveszik a békében érvényes törvények helyét.⁵⁶

3.3.2 Walzer: legalista paradigma

Michael Walzer a modern nemzetközi jog alapelveire épít.⁵⁷ Az általa megfogalmazott legalista paradigma szerint a független államok közössége jogot formál a területi integritásra és a politikai szuverenitásra. Ebben a rendszerben bármely állam által alkalmazott erőszak vagy azzal való fenyegetés más állam jogait sértő agresszióként és nemzetközi bűncselekményként értelmezhető. Az ilyen agresszióra kétféle jogos (igazságos) válasz adható: az egyik az áldozatállam önvédelmi háborúja, a másik pedig a törvény kikényszerítésére irányuló háború, amelyet akár az áldozatállam, akár más nemzetközi szereplő is folytathat.⁵⁸

A legalista paradigma szerint a háború igazságos volta kizárólag az agresszióval szembeni védekezésben vagy más állam védelmében mutatkozik meg. A nemzetközi közösség alapszabályai kimondják, hogy minden állam területi integritását és politikai szuverenitását tiszteletben kell tartani, és ezeket csak az agresszió jogosítja fel támadásra. Walzer elmélete ebből következően szorosan összekapcsolódik az állami jogok védelmével és az önvédelem jogával.⁵⁹

Walzer úgy véli, hogy bizonyos körülmények között azonban szükség van a legalista paradigma felülvizsgálatára: például az önvédelem nem csak a tényleges agresszióval szemben lehet jogos, hanem megelőző háborúként is igazolható abban az esetben, ha a fenyegetés elég megalapozott. Ez az elv különösen az előrehaladott felkészüléssel és növekvő kockázattal járó helyzetekben válik relevánssá, ahol egy állam közvetlen fenyegetést jelent egy másikra nézve.⁶⁰ Így Walzer érvelése alapján igazolható a megelőző támadás, amennyiben a veszély kellően nyilvánvaló és bizonyítható.

⁵⁴ Kalmanovitz, Pablo (2015): Early Modern Sources of the Regular War Tradition. In Lazar, Seth – Frowe, Helen (szerk.): *The Oxford Handbook Ethics of War*. Oxford: Oxford University Press.

⁵⁵ Grotius, Hugo (1960): *A háború és béke jogáról*. I. kötet. 243. Budapest: Akadémiai Kiadó.

⁵⁶ Grotius, Hugo (1960): *A háború és béke jogáról*. III. kötet. 49–62. Budapest: Akadémiai Kiadó.

⁵⁷ Walzer, Michael (2006): *Just and Unjust Wars*. New York: Basic Books.

⁵⁸ Uo.: 61–62.

⁵⁹ Uo.: 28–29.

⁶⁰ Uo.: 90–91.

Walzer továbbá elismeri, hogy vannak olyan esetek, amikor az állami jogok sértése nélkül is igazolható a beavatkozás egy másik ország belügyeibe: például ha egy országon belül egy rész megpróbál elszakadni, vagy ha a beavatkozás célja egy másik állam előző beavatkozásának ellensúlyozása. Ezekben az esetekben a beavatkozás erkölcsileg és jogilag igazolható lehet, amennyiben az emberi jogok védelme vagy más államok jogainak helyreállítása érdekében történik. Az emberi jogok védelmében történő beavatkozás különösen érzékeny kérdés Walzer elméletében, mivel véleménye szerint a beavatkozás motivációi gyakran vegyesek: részben humanitárius, részben pedig a beavatkozó állam saját érdekeihez kötődnek. Például egy állam vezetése nagyobb valószínűséggel hoz olyan döntést, amelyben saját katonái életének védelmét helyezi előtérbe a védett állam polgárai életének megóvása helyett.⁶¹

A háború indításának igazolását Walzer különböző szempontok alapján bővíti. Az önvédelem mellett Walzer szerint a politikai közösségek jogainak védelme is igazolhat háborút, hiszen ezek a jogok az adott közösség önmeghatározásán és hozzájárulásán alapulnak. Egy politikai közösségnek alapvető joga van az önállósághoz és a területi integritáshoz, amelyek védelme a közösség kötelezettsége, ha valaki megtámadja őket. Ebben az értelemben a megelőző háború indítása is igazolható, hiszen a fenyegetett államnak joga van fenntartani politikai közösségének biztonságát és fennmaradását.⁶²

Az államok közötti agresszió kérdése Walzernél a „domesztikus analógia” elméletén alapul, amely párhuzamot von a nemzetközi kapcsolatok és az egyének közötti viszonyok között: Walzer szerint a nemzetközi agresszió olyan, mint az egyének közötti bűncselekmények, például a fegyveres rablás vagy a gyilkosság. Az államok jogait az egyének élethez, szabadsághoz és tulajdonhoz való jogához hasonlóan kell kezelni. Ez a felfogás a hagyományos nemzetközi jog alapelveit tükrözi, amelyek szerint egy állam csak akkor támadható meg, ha az megsérti egy másik állam jogait.⁶³

A *ius in bello* dimenziójában Walzer szerint az arányosság elve szigorúan korlátozza a katonai erőszak alkalmazását. Ez a hadviselés nemzetközi szabályozásában ölt testet. Az alkalmazott katonai eszközöknek arányban kell állniuk az elérni kívánt katonai cél jelentőségével. A civil lakosság elleni indokolatlan károkozást minden körülmények között kerülni kell, még akkor is, ha az ilyen cselekmények taktikai előnyökkel járhatnának. Walzer külön hangsúlyozza a modern hadviselés erkölcsi kihívásait, például azokat az eseteket, amikor a katonai

⁶¹ Boda Mihály (2023): Az igazságos háború elmélete és a teremtsésvédelem: az igazságos háború elméletének története a középkortól a 20. századig a teremtsésvédelem szempontjából. *Hadtudományi Szemle*, 16(4), 123-137.

⁶² Walzer, Michael (2006): *Just and Unjust Wars*. 87–88. New York: Basic Books.

⁶³ Uo.: 28–29.

technológiák használata elkerülhetetlenül civil áldozatokkal jár. Szerinte az ilyen helyzetekben a vezetők kötelesek minimalizálni a károkat, még ha ez korlátozza is a katonai hatékonyságot. Walzer arányossággal kapcsolatos nézeteiben az erkölcsi felelősség központi helyet foglal el. Az arányosságot nem csupán technikai vagy jogi követelményként kezeli, hanem olyan alapelvként, amely megakadályozza, hogy a háború öncélúvá vagy szükségtelenül pusztítóvá váljon.

Walzer az utolsó lehetőség követelményét az igazságos háború elméletének egyik legkritikusabb korlátozó tényezőjeként kezeli, amely garantálja, hogy a háború valóban csak a végső, elkerülhetetlen megoldás lehessen. Szerinte a háború csak akkor igazolható, ha minden békés megoldási kísérlet kudarcot vallott, és a direkt fegyveres konfliktus az egyetlen lehetséges eszköz az igazságos cél elérésére. Az ultima ratio követelménye Walzer értelmezésében a politikai és katonai vezetőket arra kötelezi, hogy alaposan mérlegeljék, valóban nincs-e alternatíva a háborúval szemben. Ez különösen fontos, mivel a háború szükségszerűen szenvedéssel, halállal és pusztítással jár, amit csak rendkívül súlyos erkölcsi ok indokolhat. A politikai és katonai vezetők erkölcsi felelőssége megköveteli, hogy a diplomáciai tárgyalások, a szankciók, a közvetítés és más békés megoldások kimerítése nélkül ne kezdődjön fegyveres konfliktus. Walzer hangsúlyozza, hogy a háború indításáról szóló döntés soha nem lehet elsietett, még akkor sem, ha a körülmények feszült helyzetet teremtenek. Walzer nézeteiben az ultima ratio szorosan kapcsolódik a háború szükségességéhez és arányosságához. Ha egy háború elkerülhető békés eszközökkel, akkor a fegyveres konfliktus nem lehet igazolható.

Walzer elmélete tehát egyensúlyoz a hagyományos háborús jogok és etikai elvek között, miközben kiterjeszti az igazságosan indítható háborúk körét. A legalista paradigma alapján a háború csak az agresszió elleni védekezésként igazolható, de Walzer szerint a nemzetközi jog és a morális megfontolások időnként szükségessé teszik a megelőző háborúk és beavatkozások igazolását is, különösen akkor, ha az emberi jogok vagy politikai közösségek védelme a tét.

3.3.3 McMahan: revizionista elmélet

Jeff McMahan revizionista igazságos háború elmélete az állami érdek helyett az egyéni felelősséget és morális dimenziókat helyezi előtérbe.⁶⁴ McMahan az igazságos háború elemzéséhez a reflektív equilibrium módszerét⁶⁵ alkalmazza, amely lehetővé teszi az etikai

⁶⁴ Boda Mihály (2023): A teremtésvédelem és az igazságos háborúelmélete: az elmélet kortárs formája. Jeff McMahan revizionista elmélete. *Hadtudomány*, 33(4), 57-72.

⁶⁵ Ez a módszer gondolatkísérletek és konkrét esetek alapján működik: a kezdeti intuíciók alapján kialakított morális értékítéleteket folyamatosan teszteli újabb eseteken, míg végül egy koherens etikai elvrendszer jön létre.

elvek folyamatos finomítását. Az igazságos háború kérdésében ez azt jelenti, hogy minden egyes konfliktust egyedi morális szempontok alapján kell megvizsgálni, és a morális szabályoknak a konkrét helyzetekhez kell igazodniuk.⁶⁶

McMahan elveti a domesztikus analógiát, és az államok közti háborút az egyének kollektív önvédelmi cselekedetként definiálja. Ezáltal lehetővé válik a háborúk egyéni morális felelősség szempontjából való elemzése. A bűnösen nem ártatlan és materiálisan nem ártatlan fenyegetések közti különbségtétellel McMahan azt hangsúlyozza, hogy a bűnösség nem feltétlenül szükséges az önvédelem igazolásához: egy ártatlan támadó is jelenthet fenyegetést, és vele szemben is igazolható lehet az önvédelmi erőszak. Az egyéni önvédelem ilyen tágabb értelmezése új morális alapot ad a háború során alkalmazott erőszak igazolásához.⁶⁷

Az igazságos ok kérdése az egyik legfontosabb szempont McMahan revizionista elméletében. A nemzetközi jogi elmélettel szemben McMahan szerint egy háború indításának igazolása nem csak az állami jogsértésen vagy annak fenyegetésén alapul: az igazságos ok meghatározásában a morális felelősségnek és az emberi jogsértéseknek is alapvető szerepet kell játszania.⁶⁸ Ennek értelmében a pusztán állami jogsértésekre való hivatkozás nem elegendő az ok igazságosságának igazolásához. Emellett McMahan kritériumként határozza meg az igazságos ok folyamatos fennállását a háború során. Ez azt jelenti, hogy ha egy háború igazságos céllal indul, de később a korábban igazságos okkal háborúzó fél igazságtalan céllal folytatja a háborút, akkor a háború elveszíti morális igazolását. Például az agresszió megállításának céljával indult háborút az agresszió ellen védekező igazságos fél nem folytathatja céljának elérése után, hogy elfoglalja az agresszor területeit, mert ezzel igazságtalanná válna.⁶⁹

McMahan különbséget tesz a nagyobb és kisebb agresszió között is. A nagyobb agresszió, mint például a népirtás, az emberölés vagy a rabszolgaság, egyértelműen súlyos emberi jogi sérelmeket okoz, és jogos önvédelmi háborút indokol. Ezzel szemben a kisebb agresszió, mint a területek megszerzése vagy politikai uralom kiterjesztése, kevésbé súlyos jogsértés, amely esetében a katonai erő alkalmazása csak akkor indokolt, ha az áldozatállam ellenáll. McMahan érvelése szerint a kisebb agresszióval szembeni önvédelem nem feltétlenül igazolható, mivel a háború által okozott kár aránytalan lehet a célhoz képest.⁷⁰

⁶⁶ Lazar, Seth (2017): Evaluating the Revisionist Critique of Just War Theory. *Daedalus*, 146(1). 113–124.

⁶⁷ McMahan, Jeff (1994): Self-Defense and the Problem of the Innocent Attacker. *Ethics*, 104(2). 252 – 290.

⁶⁸ Boda Mihály (2023): A teremtésvédelem és az igazságos háborúelmélete: az elmélet kortárs formája. Jeff McMahan revizionista elmélete. *Hadtudomány*, 33(4), 57-72.

⁶⁹ McMahan, Jeff (2005): Just Cause for War. *Ethics and International Affairs*, 19(3). 1–21.

⁷⁰ McMahan, Jeff (2014): What Rights May Be Defended by Means of War? In: ű Fabre, Cecilé – Lazar, Seth (szerk.): *The Morality of Defense War*. 115 – 156. Oxford: Oxford University Press.

McMahan az arányosság elvét kritikusabb és mélyebb erkölcsi összefüggésekben vizsgálja, mint elődei. Szerinte az arányosság nem pusztán a háború következményeinek számszerű mérlegelését jelenti, hanem az igazságosságot és az erkölcsi felelősséget is figyelembe kell venni. McMahan hangsúlyozza, hogy a háborúval járó károknak nemcsak a katonai célokkal kell arányban lenniük, hanem azok erkölcsi igazoltságát is mérlegelni kell. Az igazságtalan célokért folytatott háborúban ez az egyensúly nem áll fenn, mivel minden okozott kár aránytalanul nagy a célok erkölcsi értékéhez képest.⁷¹ Ezzel szemben az igazságos háborúban az arányosság elve általában teljesül, de még az igazságos célok elérése érdekében is elkövethetők túlkapások, amelyek megsértik az arányosságot.⁷² A katonai műveletek során nem elegendő az eszközök és a célok közötti pusztán taktikai mérlegelés; a civilek elleni károkozás elkerülése is abszolút prioritás kell, hogy legyen. McMahan úgy véli, hogy az arányosság elve csak akkor teljesül, ha a konfliktus során alkalmazott eszközök minimalizálják az ártatlanok szenvedését és egyértelműen hozzájárulnak az igazságos cél eléréséhez.⁷³ McMahan kritikusan viszonyul az arányosság elvének gyakorlati alkalmazásához, mivel azt gyakran homályosan definiálják, és ez lehetőséget ad a manipulációra. Szerinte az arányosságot csak akkor lehet hitelesen alkalmazni, ha a háborúban részt vevő felek igazságosságát is figyelembe vesszük, nem csupán a konfliktus közvetlen következményeit.

Jeff McMahan az utolsó lehetőség elvét fontos, de nem abszolút követelményként értelmezi. Bár elismeri, hogy a háború csak végső eszközként igazolható, McMahan szerint ez az elv gyakran manipulálható, mivel a vezetők „formálisan” kimeríthetik a békés megoldási lehetőségeket anélkül, hogy valódi erőfeszítést tennének ezek sikerére. Az utolsó lehetőség elvét ezért nem pusztán jogi vagy diplomáciai előfeltételként kell kezelni, hanem olyan erkölcsi normaként, amely valódi alternatívák őszinte keresését követeli meg. McMahan hangsúlyozza, hogy bizonyos esetekben a gyors katonai beavatkozás erkölcsileg indokoltabb lehet, mint a hosszadalmas béketárgyalások, ha azok csupán időhúzásra szolgálnak, vagy súlyos humanitárius katasztrófák elhárítását akadályozzák. Például népirtás vagy tömeges emberi jogsértések esetén a késlekedés, amely az utolsó lehetőség formális követelményének kielégítésére irányul, súlyosabb károkat okozhat, ezért McMahan a körülmények pontos elemzését az utolsó lehetőség követelménye elé helyezi. Tehát nem kell minden egyes, háború

⁷¹ McMahan, Jeff (2004): The Ethics of Killing War. *Ethics*, 114(4). 693–733.

⁷² Uo.: 124–133.

⁷³ Boda, Mihály (2020): Erasmus and István Magyari on the Justification of War. *AARMS – Academic and Applied Research in Military and Public Management Science*, 19(1). 27–36.

megelőzésére szolgáló békéltető eszközt alkalmazni, hanem annak a felismerése, hogy ezek nem hatékonyak, már kimeríti az utolsó lehetőség követelményét.⁷⁴

3.3.4 Igazságos hibrid háború elmélete

Az igazságos hibrid háborúról szóló elmélet kiindulópontja az igazságos háború elmélete. Az igazságos háború elméletének elemei azonban módosításra szorulnak, mivel a közvetlen háború és a hibrid háború között jelentős különbségek vannak. A hibrid háború meghatározó jellemzői közé tartozik annak politikai természete, megtévesztő jellege és az alacsony intenzitású agresszió.⁷⁵

A hibrid háborúban alkalmazott agresszió szintje és az okozott kár mértéke sokkal alacsonyabb, mint a közvetlen háborúban, ezért az igazságos hibrid háború indokainak köre is szélesebb, mint a közvetlen háborúé. Az igazságos okok közé tartozik az állami szuverenitás három formájának, a területi, a politikai – beleértve az állam stratégiai és gazdasági érdekeinek megsértését –, valamint a kulturális szuverenitás megsértése. Az állami szuverenitás ezen formái nem analógok az egyéni jogokkal, ezért nem nevezhetők állami jogoknak, csupán állami érdekeknek.⁷⁶

Ezeket az állami érdekeket nem lehet nyílt támadó művelettel kielégíteni, csak önvédelmi hibrid háborúval. Az önvédelem fogalmát szélesen kell értelmezni: az igazságos hibrid háború elmélete szerint az önvédelem magába foglalja az állami érdekek tényleges sérülése esetén gyakorolt önvédelmet, az érdekek lehetséges sérülése és a fenyegetés elleni preventív védelmet. A preventív önvédelem támadóbb jellegű, mint a tényleges önvédelem, de még mindig nem minősül nyilvánvalóan támadó háborúnak. A nyilvánvalóan támadó háború az, amikor egy állam egy másik (semleges) államot hódítási szándékkal támad meg. Ezzel szemben, ha két állam között hosszú ideje fennáll egy kvázi-ellenséges viszony, abban az esetben konkrét bizonyíték hiányában is feltételezhető, hogy az egyik állam megkísérli megsérteni a másik állam érdekeit. Ez a feltételezett sérelem pedig igazságos indokot szolgáltat egy preventív hibrid háborúhoz, amely ebben az értelemben igazságos önvédelmi háború.

Bár az igazságos hibrid háború elméletében a hibrid agresszió alacsony intenzitásából fakadóan az önvédelem igazságos okai és módszerei egyre sokasodnak, ez nem változtatja a hibrid háborút nyíltan támadó háborúvá. A hibrid háború egyfajta önvédelmi háború, amely elméleti

⁷⁴ Boda Mihály (2023): A teremtésvédelem és az igazságos háborúelmélete: az elmélet kortárs formája. Jeff McMahan revizionista elmélete. *Hadtudomány*, 33(4), 57-72.

⁷⁵ Boda, Mihály (2024): Hybrid War: Theory and Ethics. *AARMS – Academic and Applied Research in Military and Public Management Science*, 23(1), 5–17.

⁷⁶ Uo.: 14.

szempontból a nyilvánvalóan önvédelmi háború (tényleges önvédelem) és a támadó (hódító) háborúk között helyezkedik el.⁷⁷

Az igazságos hibrid háborúban a nyilvános bejelentés szabályának nincs jelentősége, mivel a hibrid háború megtévesztő természete megváltoztatja ennek a szabálynak a tartalmát.

A következményelvű szabályok jelentős szerepet játszanak az igazságos közvetlen háború legitimitásának megítélésében, de az igazságos hibrid háborúban kevésbé relevánsak, sőt néhány esetben egyáltalán nem játszanak szerepet. Az utolsó lehetőség és az arányosság szabályai elvesztik jelentőségüket a hibrid háború alacsony intenzitása és megtévesztő jellege miatt. A hibrid háború alacsony intenzitása miatt nem kell végső megoldásként tekinteni rá, hanem a békésebb konfliktusmegoldási módszerek közé tartozik.⁷⁸ Például ha a hírszerzést a hibrid háború részének tekintjük, akkor a hibrid háború az első eszközök egyike a konfliktuskezelésben. Az alacsony intenzitás és a megtévesztő természet miatt az arányosság szabályának teljesülését nem olyan könnyű megállapítani, mint a konvencionális háborúk igazságosságának vizsgálatakor, mivel a hibrid konfliktusok helyzetei nem átláthatók.

4 EU–Kína kapcsolatok áttekintése

4.1 Kína fejlődése és az Egyesült Államok befolyása az uniós Kína-politikára

A modern világkereskedelem történetének kezdetétől a diszkriminációtilalom, a transzparencia és a nyitottság szabályaira épült, amelyek az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezményben (GATT) és a Világkereskedelmi Szervezetben (WTO)⁷⁹ testesülnek meg. A globális szabályokon alapuló kereskedelmi rendszerre az utóbbi években azonban egyre nagyobb nyomás nehezedik, és egyre gyakoribbá váltak a kereskedelmi és befektetési viták, a technológiai verseny, a hatalmi rivalizálás, valamint a stratégiai kereskedelem eszméje⁸⁰ is egyre nagyobb teret nyer.⁸¹

A 2008-as pénzügyi világválság előtt a kereskedelmet egy olyan esszenciális jelentőségű, kölcsönösen előnyös eszköznek tekintették, amely mindenki gazdasági növekedéséhez

⁷⁷ Uo.: 14.

⁷⁸ Uo.: 15.

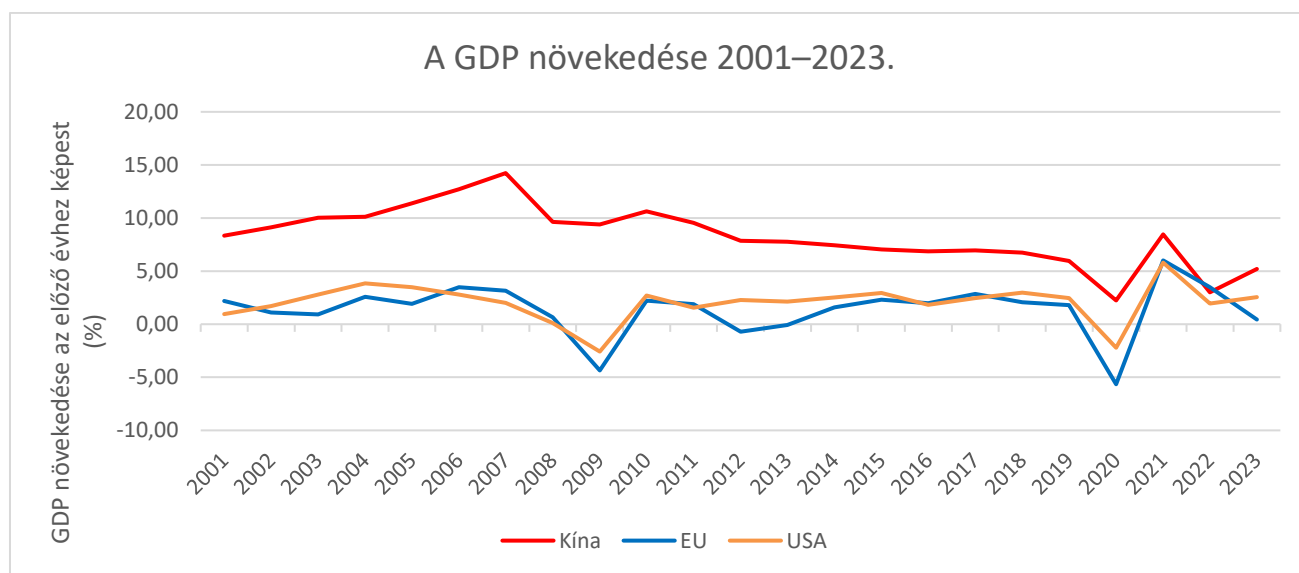
⁷⁹ Az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezményt 1947-ben kötötték meg. A nemzetközi megállapodás célja a vámok csökkentése, a kereskedelmi akadályok lebontása és a szabadkereskedelem előmozdítása volt. Alapelvei között szerepelt a legnagyobb kedvezmény elve, amely biztosította, hogy minden kereskedelmi kedvezmény minden tagállamra vonatkozzon. 1995-ben a GATT-ot felváltotta a Kereskedelmi Világszervezet, amely kibővítette a szabályokat, és a kereskedelem szélesebb területeit, például a szolgáltatásokat és a szellemi tulajdont is lefedte. A WTO ma a nemzetközi kereskedelem szabályozásának központi intézménye, míg a GATT annak alapvető szabályrendszereként maradt meg.

⁸⁰ A stratégiai kereskedelem elmélete szerint az államok növelhetik saját nemzetgazdasági jólétüket a külföldi vállalatok kárára.

⁸¹ Ruiz Guix, P. (2021): The EU, China and strategic trade: context and priorities. *Agenda Publica*.

hozzájárult. Az utóbbi másfél évtizedben azonban a multilateralizmust egyre inkább felváltja a bilateralizmus, és a protekcionista politikák ismét előtérbe kerültek. A gazdasági globalizáció új követelményeket állított fel az államok kormányaival szemben, de ezzel egyidőben csökkentette a képességüket ezen új kihívások kezelésére, amely azt eredményezte, hogy a globális kereskedelmi kapcsolatok egyre inkább nacionalista retorika tárgyává váltak és fokozatosan fegyverré alakultak át.⁸²

Kína az 1970-es évek végén, Teng Hsziao-ping elnök alatt kezdte meg gazdasági nyitását, amely már az első években fellendítette az ország gazdasági fejlődését. A nyitás kiteljesedése az ország 2001-es WTO csatlakozása volt, amellyel a világkereskedelem teljes értékű szereplőjévé vált.⁸³ Már ekkor meghaladta Kína gazdasági növekedésének üteme a nyugati hatalmakét, de a nyugati hatalmak, beleértve az Európai Uniót is, továbbra is fejlődő országgént kezelte Pekinget. A 2008-as globális pénzügyi válságot követően a nyugati világ, beleértve az Európai Uniót is, számos krízissel és kihívással kényszerült megküzdeni. Bár a válság rá is kihatott, Kína gyorsabban kilábal, mint a többi, hozzá hasonló méretű gazdaság. Ez lehetővé tette számára, hogy míg a nyugati gazdaságok a pénzügyi válsággal és utóhatásaival küzdenek, tovább fejlődhessen, és jelentősen növelje politikai, gazdasági és katonai erejét. Ezt mutatja, hogy Kína bruttó hazai értékének (GDP) növekedési üteme messze felülmúlta mind az Egyesült Államokét,⁸⁴ mind az Európai Unióét (1. ábra).⁸⁵

⁸² Uo.

⁸³ Kereskedelmi Világszervezet (2001): *Accession of the People's Republic of China: Decision of 10 November 2001*.

⁸⁴ Az Egyesült Államok gazdasági teljesítménye leköveti az Európai Unióét, amely azt hivatott alátámasztani, hogy a Kína és EU fejlődése közti eltérést nem az Európai Unió gazdaságának gyengélkedése okozta.

⁸⁵ GDP-növekedés (éves, %-ban). *Világbank*.

1. ábra: Éves GDP-növekedés az előző évhez képest Kínában, az Európai Unióban és az Egyesült Államokban 2001 és 2023 közt. Forrás: Világbank.

Mindez a Nyugatot váratlanul érte, és az EU és Kína közti hatalmi egyensúly elmozdulását eredményezte. Az elmúlt évtized sorozatos válságai az Európai Unió tagállamai közti egyet nem értés és az ebből fakadó konfliktusok kiéleződéséhez vezetett. A belső problémákkal küzdő EU nem tud megfelelően reagálni a Kínával való kapcsolatában bekövetkezett egyensúlyi változásokra és Kína erős, agresszív gazdasági cselekedeteire. Habár ezt az Európai Unió már felismerte, és több próbálkozást is tett védekező mechanizmusok és eszközök kialakítására, a Kínával való helyzetet továbbra sem tudja megfelelően kezelni.⁸⁶

Az Egyesült Államokban a 2016-os Trump-adminisztráció olyan unilaterális és protekcionista kereskedelempolitikát alakított ki, amely középpontjába Kínát és a Kínával való versenyt helyezték, ezzel elindítva az USA és Kína közti kereskedelmi háborút, amely Joe Biden elnöksége alatt is folytatódott. Donald Trump újraválasztásával az agresszív Kína-politika és az amerikai protekcionizmus várhatóan tovább fog folytatódni. Az Európai Uniónak egy olyan rendszerben kell elhelyeznie magát, amelyet a világkereskedelmi környezet folyamatos változása, egy asszertívabb Kína, egy unilaterálisabb USA és az USA-Kína kereskedelmi háború jellemez.⁸⁷

4.2 A jelenlegi EU–Kína kapcsolatok alapja: *EU-China – A Strategic Outlook*

A Kínai Népköztársaság és az Európai Gazdasági Közösség (EGK) 1975-ben állították vissza hivatalosan is diplomáciai kapcsolataikat. 1998-ban az Európai Unió nyilvánosságra hozta első Kína-stratégiáját,⁸⁸ majd 2001-ben a két fél átfogó együttműködést, 2003-ban pedig átfogó stratégiai partnerséget hozott létre. A Kína–EU kapcsolatok tartalmát elsősorban az Európai Unió gazdasági diplomáciai lépései adják.⁸⁹

Kína Világkereskedelmi Szervezethez való csatlakozása óta az Európai Unió és Kína közti kereskedelmet a piacok liberalizálása fellendítette, jelentős importvámokat és más nemvám jellegű akadályokat épített le a két fél. Azonban az Európai Unió kifogásolta, hogy míg a kínai vállalatok nagyfokú hozzáférést nyertek a belső piachoz, Kína ezt a fajta piaci nyitottságot nem viszonzta. A kínai hazai piachoz való hozzáférés korlátai miatt már a 2000-es évek elején

⁸⁶ Li, J. (2024): Challenge or Opportunity? EU-China Economic Cooperation and the Belt and Road Initiative. *E-International Relations*.

⁸⁷ Ruiz Guix, P. (2021): The EU, China and strategic trade: context and priorities. *Agenda Publica*.

⁸⁸ Európai Bizottság (1998): *Building a Comprehensive Partnership with China*.

⁸⁹ Li, J. (2024): Challenge or Opportunity? EU-China Economic Cooperation and the Belt and Road Initiative. *E-International Relations*.

évente 20 milliárd dollárnyi veszteség érte az európai vállalatokat, amely az EU kínai exportja mintegy harmadának felelt meg.⁹⁰

Az EU–Kína közti kapcsolatok irányvonalait az Európai Bizottság az *EU-China – A Strategic Outlook* című dokumentumban⁹¹ jelölte ki 2019-ben. A dokumentum részletes áttekintést nyújt az Európai Unió és Kína közötti kereskedelmi kapcsolatok helyzetéről, beleértve a gazdasági egyensúlyhiányokat, valamint a tisztességes verseny kérdését. Az EU célja egy olyan partneri viszony megteremtése, amely mindkét fél számára lehetőséget biztosít a tisztességes versenyre és gazdasági növekedésre. Az uniós stratégia a Kínával való gazdasági kapcsolatok alapjának az egyensúlyt és a kölcsönös előnyöket jelöli meg.

A dokumentum leszögezi, hogy az EU és Kína a világ legnagyobb gazdaságai közé tartoznak, és mint ilyenek, kereskedelmi kapcsolataik globális szinten is rendkívüli jelentőséggel bírnak.⁹²

A két gazdaság naponta átlagosan 1 milliárd eurót meghaladó értékű kereskedelmi forgalmat bonyolít le.⁹³ Ugyanakkor az Európai Unió részéről egyre inkább aggodalomra ad okot a gazdasági kapcsolatokban fennálló egyenlőtlenség. Az EU–Kína gazdasági kapcsolatok kritikus egyensúlytalansága, mind a kereskedelem, mind a befektetések tekintetében a két piac nyitottságának aszimmetriájára vezethető vissza. Kína saját belső piacát zárva tartja, míg a kínai vállalatok szabadon hozzáférhetnek az EU piacaihoz, amely megnehezíti az európai cégek versenyben maradását.⁹⁴

A tisztességes versenyfeltételek biztosítása az EU–Kína kapcsolatok egyik legfontosabb kihívása. Az uniós vállalatok rendszeresen szembesülnek olyan hátrányos helyzetekkel Kínában, amelyek a piacra lépési korlátokból, állami támogatásokból, valamint az olyan protekcionista intézkedésekből fakadnak, amelyek előnyben részesítik a kínai vállalatokat. Kína gazdasági modellje, amelyben nagy szerepet játszanak a hazai ipart védő politikák, jelentős, rendszerszintű torzulásokat eredményez a piacon, amely a kereskedelmi partnerekre is negatív hatással van. Például az olyan programok, mint a *Made in China 2025* stratégia,⁹⁵ amelyek a kínai vállalatokat részesítik előnyben, és jelentős állami támogatásokat nyújtanak nekik, súlyosan torzítják a globális versenyt, ellehetetlenítve az európai vállalatokat a kínai

⁹⁰ Kong, Q. (2009): Trade Disputes between China and the EU. *East Asian Policy*, 1(2). 83–93.

⁹¹ Európai Bizottság és az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviseleje (2019): *EU-China – A Strategic Outlook*.

⁹² Uo.: 1.

⁹³ Uo.: 5.

⁹⁴ Uo.: 4–7.

⁹⁵ A *Made in China 2025* célja, hogy Kína világvezető szerepre tegyen szert olyan területeken, mint a mesterséges intelligencia, a robotika, a megújuló energiaforrások, az autógyártás és a biotechnológia.

piacon való szabad érvényesüléstől.⁹⁶ Kína túltermelési problémájáért Kína torzító hatású ipari politikái és gyakorlatai, különösen a gyártási ágazat széleskörű állami támogatása felelős elsősorban, amely egy sor negatív externáliát teremt a többi WTO-tag, köztük az Európai Unió és tagállamai számára.

Az EU célja, hogy a kereskedelmi kapcsolatok kölcsönös előnyökre épüljenek, és ne csupán a kínai vállalatok javát szolgálják. Az EU álláspontja szerint Kínának reformokat kell végrehajtania gazdaságpolitikájában annak érdekében, hogy tisztességes versenyfeltételeket teremtsen. A kínai piacra lépés feltételei nagyon szigorúak az európai vállalatok számára, különösen a technológiai szektorban, ahol a vállalatoktól technológiatranszfert követelnek meg, illetve bizonyos ágazatokban csak közös vállalatok alapítását engedélyezik. Szintén kihívást jelentenek az állami támogatások, amelyek a kínai kormány a hazai vállalatoknak nyújt, tisztességtelen versenyelőnyhöz juttatva őket a belső és nemzetközi piacon egyaránt. Az EU egyik fő panasza a kínai közbeszerzési piac korlátozottsága, amely kizárja az uniós vállalatokat, míg az EU közbeszerzési piaca nyitott a kínai szereplők számára. Az európai vállalatok tapasztalatai szerint a kínai üzleti környezet az évek során egyre politizáltabbá vált. Miközben a szabályozás jelentette akadályokon javarészt nem változtattak, a gazdasági kihívások növekedtek Kínában, amely még inkább negatív irányba módosította az üzleti kilátást. A legnagyobb kihívást az európai szereplők számára a bonyolult és átláthatatlan kiberbiztonsági jogi keretrendszer, a határokon átnyúló adatfolyamokra vonatkozó korlátozó szabályozások, a szellemi tulajdonjogok elégtelen betartatása és a technológiatranszfert kényszerítő intézkedések jelentik.⁹⁷

A tisztességes verseny biztosítása érdekében az EU olyan szabályozási keretet kíván bevezetni, amely garantálja, hogy az európai vállalatok ugyanolyan feltételek mellett vehessenek részt a kínai piacon, mint a kínai vállalatok az uniós piacon. Az *EU-China – A Strategic Outlook* dokumentumban az Európai Unió tíz fő intézkedést határozott meg, amelyek célja a tisztességes verseny biztosítása.⁹⁸ Az EU többek közt a WTO reformját szorgalmazza, különös tekintettel az ipari támogatások és a kényszerített technológiatranszferek kérdésére a globális kereskedelem tisztességes feltételeinek fenntartása érdekében. Az Unió emellett egy új nemzetközi beszerzési szabályozási keretrendszer létrehozását javasolja, amely az uniós vállalatok nagyobb hozzáférését tenné lehetővé a kínai közbeszerzési piachoz. Fontos eszköz

⁹⁶ Európai Bizottság és az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője (2019): *EU-China – A Strategic Outlook*. 5.

⁹⁷ Uo.: 5–6.

⁹⁸ Uo.: 11.

továbbá a tisztességes verseny feltételeinek megteremtéséhez a harmadik országoktól származó állami támogatások belső piacra gyakorolt torzító hatásainak csökkenése.⁹⁹

Az EU és Kína 2013 óta tárgyal egy átfogó beruházási megállapodásról, amely célja a gazdasági kapcsolatok kiegyensúlyozása. Az EU a megállapodással biztosítani kívánja az európai vállalatokkal tisztességes elbánást a kínai piacon, valamint az olyan követelmények eltörlését tűzte ki célul, mint például a közös vállalatok kényszerű létrehozását és a kényszerű technológiai transzfereket. A befektetésről szóló átfogó EU–Kína megállapodásról szóló tárgyalásokat 2020. december 30-án zárták le.¹⁰⁰

Az Európai Bizottság a dokumentumban a kínai külföldi közvetlentőke beruházások (FDI) kettős hatásaira is felhívja a figyelmet.¹⁰¹ Kína jelentős beruházásokat hajt végre a világ számos országában, elsősorban az Egy Út, Egy Övezet program keretében. Bár ezek az infrastruktúra-fejlesztések hozzájárulnak a helyi gazdaságok fejlődéséhez, sok esetben jelentős adósságtérhet rónak a fogadó országokra, ezáltal a fenntartható gazdasági fejlődést fenyegetik.¹⁰² Az EU ezért szorgalmazza, hogy Kína átláthatóbb módon kezelje a beruházási projekteket, és tartsa be a fenntarthatósági elveket, különösen az Európai Unió szomszédságában, például a Nyugat-Balkánon.¹⁰³

A 2019-es *EU-China – A Strategic Outlook* dokumentum alapján az Európai Unió Kínával való kapcsolatában egy olyan kiegyensúlyozott gazdasági partnerségre törekszik, amely nemcsak gazdasági növekedést, hanem politikai stabilitást is hozhat a nemzetközi szintén. Az EU számára kulcsfontosságú a tisztességes verseny biztosítása, amely lehetővé teszi, hogy az európai vállalatok ugyanolyan feltételekkel működhessenek Kínában, mint a kínai vállalatok az EU-ban. Ehhez azonban elengedhetetlen, hogy Kína reformálja gazdasági politikáját, különösen az állami támogatások és a piaci hozzáférés területén.

4.3 EU–Kína kereskedelmi kapcsolatok

Ahogy azt az Európai Bizottság a fentebb ismertetett 2019-es stratégiai dokumentumban is leszögezi, majd az Európai Tanács 2023 júniusában megerősítette, az Európai Unió Kínát egyszerre tekinti partnerének, versenytársának és rendszerszintű riválisának.¹⁰⁴ Az uniós és

⁹⁹ Uo.: 8.

¹⁰⁰ Európai Bizottság (2020): *Az EU és Kína elvi megállapodásra jutott a beruházásokra vonatkozóan*. 2020.12.30.

¹⁰¹ Európai Bizottság és az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője (2019): *EU-China – A Strategic Outlook*. 4.

¹⁰² Balázi Boglárka (2024): *Az Európai Unió és Kína kapcsolata a konnektivitás tükrében*. Budapest: Nemzeti Közszerológati Egyetem.

¹⁰³ Európai Bizottság és az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője (2019): *EU-China – A Strategic Outlook*. 4.

¹⁰⁴ Európai Tanács (2023): *Az Európai Tanács következtetései Kínáról*. 2023.06.30.

kínai kereskedelmi kapcsolatok nem csak a két gazdaság szintjén, hanem globális szempontból is kiemelkedő jelentőséggel bírnak.

Kína az Európai Unió második legjelentősebb árukereskedelmi partnere.¹⁰⁵ A két gazdaság közti árukereskedelem forgalma 2023-ban a 739 milliárd eurót is elérte, ám ez az előző évi eredményhez képest 14%-os csökkenést jelent, főként az EU-ba érkező kínai import értékének csökkenése miatt. Ennek ellenére Kína az EU harmadik legnagyobb exportpartnere és elsőszámú importpartnere. Az árukereskedelem mérlege évek óta Kínának kedvez. 2023-ban az EU deficitje 292 milliárd euró volt: míg az export értéke 223,6 milliárd euró körül mozgott, az import ennek több mint kétszerese, 515,9 milliárd euró volt. Mind a kivitel, mind a behozatal értéke csökkent 2022-höz képest: előbbi 3,3%-kal, utóbbi pedig 18%-kal volt kevesebb 2023-ban az előző évhez viszonyítva. Az árukereskedelmi deficit a két gazdaság közt 2022-ben, 396 milliárd eurón tetőzött. Bár az import értéke jelentősen csökkent 2023-ban az előző évhez képest, a jelentések azt mutatják, hogy a behozott kínai áruk volumene növekedett. A Kínából EU-ba legnagyobb mértékben importált áruk közé telekommunikációs eszközök és felszerelések, villamos gépek és készülékek, valamint automata adatfeldolgozó gépek tartoztak 2023-ban. Ugyanebben az évben a leggyakrabban személygépkocsikat és járműveket, gyógyszereket és más gépeket exportált az Európai Unió Kínába.¹⁰⁶

Ami a szolgáltatások kereskedelmét illeti, az Európai Unió régóta kereskedelmi többlettel rendelkezik Kínával szemben, amely értéke 2023-ban a 14 milliárd eurót is meghaladta. Kína az Európai Unió negyedik legnagyobb kereskedelmi partnere a szolgáltatások terén, az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és Svájc után.¹⁰⁷

Az európai külföldi közvetlentőke-befektetések összértéke Kínában az ország 2000-es WTO-csatlakozása óta folyamatosan nőtt, 2024 első negyedévében 177 milliárd eurón állt. 2023-ban 6,4 milliárd euró értékű beruházás érkezett Kínába az Európai Unióból, amely 29%-os csökkenés az előző évhez képest. A három leginkább FDI-intenzív szektor az autóipar, az alapanyaggyártás és -feldolgozás, valamint a gépipar voltak. A kínai FDI az EU-27-ek területén 2024 első negyedévében 143 milliárd euró volt. 2023-ban 4,7 milliárd eurót fektetett be Kína az európai piacon, amely 2022-höz viszonyítva 10%-os visszaesést jelent. A három legnépszerűbb ágazat az autóipar, az egészségügy, gyógyszeripar és biotechnológia, valamint az információs és kommunikációs technológia (IKT szektor) volt. Nem csak a kínai FDI értékében, hanem formájában is változás figyelhető meg: míg 2021-ig a legtöbb kínai tőke

¹⁰⁵ Európai Bizottság (2024): *EU Trade Relations with China. Facts, figures and latest developments.*

¹⁰⁶ Európai Bizottság (2024): *European Union, Trade in goods with China.*

¹⁰⁷ Európai Bizottság (2024): *EU Trade Relations with China. Facts, figures and latest developments.*

egyesülések és felvásárlások (M&A) formájában érkezett a belső piacra, 2022-ben és 2023-ban a zöldmezős beruházások¹⁰⁸ tették ki a kínai FDI nagyobb részét.¹⁰⁹

2023-ban az árukereskedelem – a 2022-es rekorddeficitet követően – jelentősen csökkent az EU és Kína közt, amely egyértelműen az uniós Kína-politika változását jelzi. Az *EU-China – A Strategic Outlook* dokumentumban ismertetett kihívások és a Kína által biztosított lehetőségek mérlege ugyanis az Európai Unió értékelése szerint az utóbbi években felborult.

Az Európai Unió célja nem a Kínáról való leválás, hanem az EU–Kína kapcsolatokban felmerülő kockázatok kezelése és minimalizálása. Ez magába foglalja a kritikus függőségek és sérülékenységek¹¹⁰ csökkentését az uniós ellátási láncok tekintetében, valamint az ellátás és a gazdasági kapcsolatok diverzifikációját. Az EU célja, hogy fenntartsa a szabályokon alapuló, liberális és multilaterális kereskedelmi rendet, miközben megvédi magát a Kínával való gazdasági kapcsolatából fakadó potenciális kihívásoktól és kockázatoktól.¹¹¹

5 A Kínában gyártott elektromos járművekre kivetett uniós vám

Az Európai Bizottság 2023. október 4-én indított szubvencióellenes vizsgálatot a Kínából származó akkumulátoros elektromos gépjárművek (BEV) uniós behozataláról.¹¹² 2024. június 12-ei határozatában a Bizottság megállapította, hogy a kínai kormány valóban számottevő támogatást nyújt az ország területén működő gyártóknak, melyek az ingyen földterülettől a kedvezményes hitelek és irányított vásárlásokon át a közvetlen állami támogatásig és az adókedvezményekig terjednek.¹¹³ Ezért ideiglenes intézkedésként a BYD esetében 17,4%-os, a Geely esetében 20%-os, a SAIC esetében pedig 38,1%-os többletvámost állapított meg a Kínában gyártott BEV-ek behozatalára. Az Európai Bizottság 2024. október 29-én zárta le szubvencióellenes vizsgálatát, amely alapján öt évre (2029. október 30-ig) végleges kiegyenlítő

¹⁰⁸ A zöldmezős beruházás a befektetések azon formája, amikor egy vállalat egy teljesen új létesítmény építésébe ruház be egy korábban „érintetlen” területen. A zöldmezős beruházások célja a vállalat új piacra lépése, termelési kapacitásainak növelése, vagy modern technológia kiépítése egy adott régióban. Ezzel szemben a barnamezős beruházásról beszélünk, amikor egy vállalat már meglévő létesítményeket vásárol meg, majd újít fel vagy alakít át. Bár a zöldmezős beruházások magasabb költséggel és hosszabb megvalósítási idővel járhatnak, a vállalat teljes mértékben maga tervezi meg és építi ki az új létesítményeket, saját igényeinek testre szabva azokat.

¹⁰⁹ Európai Bizottság (2024): *EU Trade Relations with China. Facts, figures and latest developments*.

¹¹⁰ Az ENSZ adatbázisában szereplő több mint 5600 termékkategóriából 2019-ben 659 tekintetben jelent meg az EU részéről stratégiai függés Kína felé. Ezek a Kínából érkező import mennyiségének 46%-át jelentették. Vö.: Zenglein, Max J. (2020): Mapping and recalibrating Europe's economic interdependence with China. *Mercator Institute for China Studies*, 2020.11.17.

¹¹¹ Ruiz Guix, P. (2021): The EU, China and strategic trade: context and priorities. *Agenda Publica*.

¹¹² Európai Bizottság (2023): *A Bizottság vizsgálatot indít az államilag támogatott kínai elektromos autók ügyében*. 2023.10.04.

¹¹³ Európai Bizottság (2024): *A Bizottság ideiglenes kiegyenlítő vámost vet ki a Kínából származó akkumulátoros elektromos járművek behozatalára – folytatódnak a megbeszélések Kínával*. 2024.06.04.

vámot vetett ki a Kínából behozott akkumulátoros elektromos járművekre.¹¹⁴ Az intézkedések hatályba lépését (2024. október 30.) követően a mintában szereplő kínai exportáló gyártókra különböző mértékű kiegyenlítő vámok vonatkoznak: a BYD-ra 17,0%-os többletvámot róttak ki, a Geelynek 18,8%-os tarifát kell fizetnie az eddigi 10%-on felül, míg az uniós intézkedés SAIC esetében 35,3%-os vámot jelent. A többi együttműködő vállalat számára 20,7%-os vámot állapítottak meg. A Teslának, akinek az egyedi vizsgálat lefolytatására benyújtott kérelmét a Bizottság kellően megalapozottnak ítélte meg, kedvezőbb, 7,8%-os kiegyenlítő vámot kell fizetnie. A nem együttműködő, Európába exportáló gyártók termékeire 35,3%-os kiegyenlítő vámot kell alkalmazni. A 2024. július 4-én kivetett ideiglenes vámokat nem fogják beszedni. A tarifák véglegesítéséről 2024. október 4-én szavaztak a tagállamok.

5.1 Előzmények

Az Európai Bizottság elnöke, Ursula von der Leyen 2023. évi, az Unió helyzetéről szóló értékelő beszédében már előrevetítette a kínai elektromos autók piactorzító hatásával kapcsolatos vizsgálat megindítását. Az elektromos járművekkel kapcsolatban kifejtette: *„Ez a tiszta gazdaság szempontjából kulcsfontosságú iparág hatalmas lehetőségeket rejt magában Európa számára. A világ piacait azonban jelenleg elárasztják az olcsóbb kínai elektromos autók. Ezek árát hatalmas állami támogatásokkal, mesterségesen tartják alacsony szinten. Ez torzítja piacunkat. Ezt nem fogadjuk el sem belső, sem külső szereplőktől. Ezért a mai napon bejelenthetem: a Bizottság szubvencióellenes vizsgálatot indít a Kínából érkező elektromos járművek kapcsán. Európa nyitott a versenyre. De nem egy negatív versenyre.”*¹¹⁵

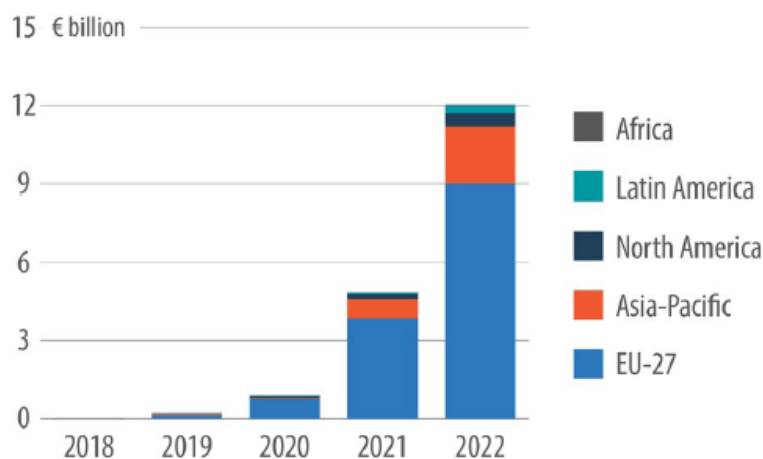
Ennek eredményeként az Európai Bizottság 2023. október 4-én szubvencióellenes vizsgálatot indított a Kínából származó akkumulátoros elektromos gépjárművek uniós behozataláról. Az Európai Unió a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokra piacvédelmi eszközökkel (TDI) reagál, amelyek célja, hogy az EU megóvja az európai gyártókat és vállalkozásokat a nem uniós jogalanyok ilyen jellegű tevékenysége által esetlegesen okozott károktól. A szubvencióellenes eljárásnak az adhat alapot, ha egy nem uniós kormány vagy állami szerv pénzügyi támogatást nyújt egy adott iparágnak vagy iparágak egy csoportjának, ez pedig visszaköszön az Unióba irányuló export árában, és így versenytorzító hatása van. A Bizottság azért indította el az eljárást, mert értékelése szerint a nyilvánosan hozzáférhető információk alapján elegendő bizonyíték igazolja, hogy az érintett, a Kínai Népköztársaságból származó termékcsoport

¹¹⁴ Európai Bizottság (2024): *Az EU vámokat vet ki a Kínából származó, tisztességtelen támogatásban részesülő elektromos járművekre, miközben tovább tárgyalnak az arra vonatkozó kötelezettségvállalásokról.* 2024.10.29.

¹¹⁵ Európai Bizottság (2023): *Ursula von der Leyen elnök 2023. évi értékelő beszéde az Unió helyzetéről.* 2023.09.13.

behozatalára a kínai kormány kiegyenlíthető támogatásokat nyújt. E támogatások révén a támogatott termék piaci részesedése az unión belül gyors ütemben megemelkedett az uniós autóipar rovására. Ezt a hipotézist támasztják alá azon források, amelyek azt mutatják, hogy a közelmúltban megugrott a Kínában gyártott elektromos meghajtású járművek EU-ba történő exportja (2. ábra), s azok ára 20%-kal, átlagosan 16 ezer euróval alacsonyabb, mint a hasonló uniós termékeké.¹¹⁶

BEV exports from China by region,
2018-2022 in € billion

Data source: [UN Comtrade](#). BEVs for HS code 870380.
Data do not include values for Luxembourg owing to a lack of data.

2. ábra: Az akkumulátoros elektromos járművek Kínából történő exportja régióként.

Forrás: Európai Parlament.

A vizsgálat konkrét célja annak megállapítása, hogy a kínai BEV-exportőrök versenyelőnye valódi vagy mesterséges-e, valamint hogy a Kínából származó elektromos járművek behozatala okozott-e kárt a születőben lévő uniós elektromosjármű-ipar felemelkedésének, vagy jelentette-e fenyegetést erre nézve.

Az eljárás alapját képező rendelet¹¹⁷ lehetővé teszi, hogy ideiglenes intézkedést lehessen alkalmazni. Ideiglenes vám legfeljebb 4 hónapos időszakra vethető ki. A Bizottság által előzetesen megállapított vámok mértéke azon alapszik, hogy az EU mekkorára becsüli a gyártók által a Kínában kapott kormányzati támogatások maximális összértékét. A vizsgálat keretében minden kínai EV-gyártónak együttműködési kérelmet küldtek, és az azt elfogadók közül

¹¹⁶ Európai Parlament (2023): *EU anti-subsidy probe into electric vehicle imports from China*.

¹¹⁷ (EU) 2016/1037 rendelet a nem uniós országokból érkező támogatott behozatallal szembeni védelemről.

választották ki a BYD-t, a Geelyt és a SAIC-ot. Ezután a Bizottság átfogóan megvizsgálta a három gyártó nyilvántartásait, és interjúkat készített a vállalati és az iparági szakértőkkel.

Az EU–Kína-kapcsolatokat érintő dokumentumokból megállapítható, hogy uniós – elsősorban bizottsági – szinten hosszabb ideje prioritásként kezelik a Kína által alkalmazott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok problémáját. Ezt a piacvédelmi eszközök alkalmazásáról készült statisztikák is alátámasztják. Az Európai Számvevőszék 2020-as jelentése¹¹⁸ rögzítette, hogy a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) tagjai közül az Európai Unió a piacvédelmi eszközök aktív alkalmazójának számít, hiszen az uniós TDI-intézkedések teszik ki az összes TDI-intézkedés 6,5%-át. A 2014 és 2018 közötti időszakban a Bizottság évente átlagosan 13 új dömpingellenes, illetve szubvencióellenes vizsgálatot indított. Az Unióban 2018 végén 133 hatályos dömping- vagy szubvencióellenes intézkedés volt, és többségük a Kínából származó termékekre vonatkozott.¹¹⁹ 2022 végén már 177 végleges piacvédelmi intézkedés volt hatályban: 117 végleges dömpingellenes intézkedés (amelyeket 34 esetben kiterjesztettek a kijátszásuk miatt indított vizsgálatokat követően), 21 szubvencióellenes intézkedés (amelyeket 4 esetben terjesztettek ki) és 1 védintézkedés. Az intézkedések száma 2021-hez képest 14-gyel nőtt meg.¹²⁰ Mind a dömpingellenes, mind a hatályos és folyamatban lévő szubvencióellenes intézkedések elsőszámú célpontja Kína: előbbiből 69, utóbbiakból 10 és 23 érinti Kínát.¹²¹ (A piacvédelmi intézkedések területi megoszlását jól szemlélteti a 3. ábra.)

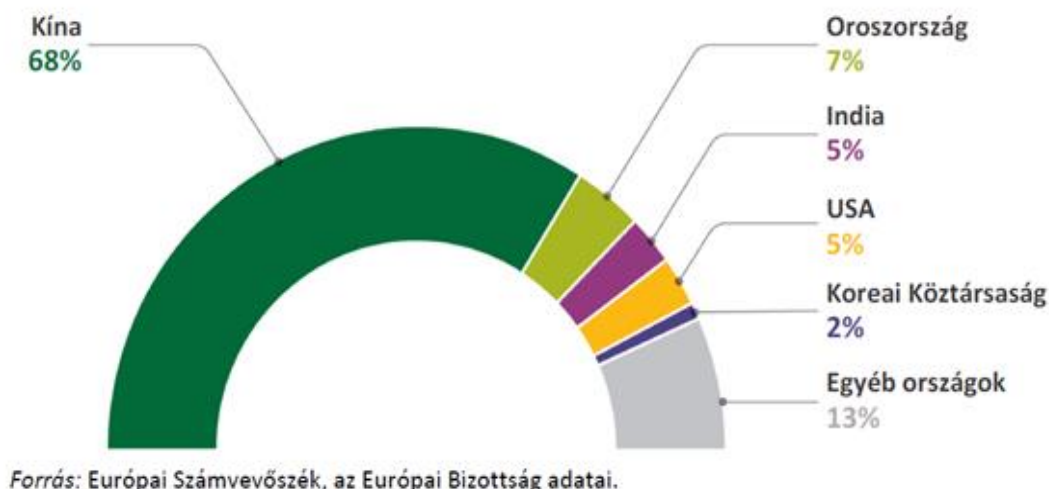
¹¹⁸ Európai Számvevőszék (2020): *Különjelentés 17/2020: Piacvédelmi eszközök: jól működik az uniós vállalkozásokat a dömpingelt és támogatott behozatallal szemben védő rendszer.*

¹¹⁹ Uo.

¹²⁰ Európai Bizottság (2023): *A Bizottság negyvenegyedik éves jelentése az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak az EU dömpingellenes, szubvencióellenes és védintézkedési tevékenységéről, valamint a harmadik országoknak az Európai Unióval szembeni piacvédelmi intézkedéseiről.*

¹²¹ Uo.

Az Unió dömping- és szubvencióellenes intézkedései 2018 végén, ország szerinti bontásban

3. ábra: Az Unió dömping- és szubvencióellenes intézkedései 2018 végén, célország szerinti bontásban.

Forrás: Európai Számvevőszék.

A Kína által alkalmazott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok kezelésének szükségessége már az EU és Kína kapcsolatainak stratégiai kilátásait összegző 2019-es bizottsági dokumentumban¹²² is megjelent. Az Európai Unió tiltott állami támogatás gyanúja miatt 2010 és 2022 között tíz különböző szektorban 270 vizsgálatot indított Kínával szemben: büntette a napelemek, az acél- és alumíniumipar, az optikai kábelek, a gumiköpenyek és az elektromos kerékpárok állami szubvencionálását is. 2023 októbere óta pedig 41 intézkedést vezetett be az ország ellen.¹²³ Az Európai Uniónak megalapozottak a kínai ipartámogatási politika európai gazdaságra gyakorolt hatásával kapcsolatos aggályai. Az EU–Kína-kereskedelem mérlege több mint egy évtizede negatív; tavaly az Uniónak 291 milliárd euró hiánya volt Kínával szemben.¹²⁴ Az autóipart illetően ugyancsak aggodalomra ad okot a kínai márkák globális előtörése, illetve az, hogy a kínai piacon visszaesett a német márkák népszerűsége.

Kereskedelemkorlátozó intézkedésekkel azonban nem csak az Európai Unió szokott élni. A Kereskedelmi Világszervezet adatai¹²⁵ szerint az utóbbi másfél évtizedben jelentősen megnőtt az importkorlátozó intézkedések száma: míg 2009-ben a globális áruforgalom kevesebb mint

¹²² Európai Bizottság és az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője (2019): *EU-China – A Strategic Outlook*.

¹²³ Európai Számvevőszék (2020): *Különjelentés 17/2020: Piacvédelmi eszközök: jól működik az uniós vállalkozásokat a dömpingelt és támogatott behozatallal szemben védő rendszer*.

¹²⁴ Európai Bizottság (2024): *European Union, Trade in goods with China*.

¹²⁵ Kereskedelmi Világszervezet: *Mennyiségi korlátozások adatbázisa*.

1%-ára vonatkoztak ilyen intézkedések, ez az arány 2023-ban már 10% volt. Más országok esetében is Kína a korlátozások fő célpontja. Törökország június elején 40%-os védővámot vetett ki a kínai autókra, májusban pedig Brazília, Mexikó és Chile emelte meg jelentősen a kínai acélt sújtó tarifáját.¹²⁶ Habár a kereskedelemkorlátozó intézkedések átformálták a globális áruforgalom irányát, a világkereskedelemben nem okoztak mélyebb strukturális változást. A Kínában (is) gyártó vállalatok a büntetővámokra diverzifikációval és globális működési területeik lehatárolásával reagálnak, illetve leválasztják egymásról kínai és nyugati leányvállalataikat. Ennek tudható be, hogy a Kínába irányuló külföldi befektetések utoljára harminc éve voltak olyan alacsony szinten, mint 2023-ban.

A nemzetközi politikai kontextus értékelése kapcsán fontos referenciapontot jelentenek az USA lépései. A Fehér Ház ugyanis szintén a tisztességes kereskedelmi feltételeknek, illetve az amerikai munkavállalók és vállalkozások érdekeinek a védelmével magyarázta ezeket a lépéseit, amelyek egyúttal illeszkednek az USA Kínával szembeni, nemzetbiztonsági félelmeket is magukban foglaló aggályainak rendszerébe. Ez pedig a kérdést az EU-nak az USA egyéb protekcionista lépéseivel, különösen az inflációcsökkentési törvénnyel (IRA) kapcsolatos aggályai miatt EU–USA-kontextusba is helyezi. Washington 2024. május 14-én tett bejelentése szerint az elektromos autók vámját 25%-ról 100%-ra, a lítium-ionos akkumulátorok vámját pedig 7,5%-ról 25 %-ra emelte.¹²⁷ Az USA lépése egyértelműen hatott az Európai Bizottság döntésére, bár az uniós kiegyenlítő vámok elmaradnak az Egyesült Államok által újonnan megemelt tarifáktól. A Rhodium Group számításai szerint még 30%-os uniós vámmérték mellett is megéri a kínai cégeknek Európába exportálni, érdemi piackiegyenlítő hatást 45–55%-os vámmértéktől lehetne várni.¹²⁸ A végleges kiegyenlítő vámok kivetéséről szóló döntést az uniónak még az amerikai választások előtt meg kell hoznia. Az ideiglenes vámok kiszabása addig is alkalmat adhat a lépés hatásainak gyakorlati értékelésére. Amerikai oldalról Donald Trump esetleges győzelme esetén sem várható e tekintetben irányváltás, inkább arra lehet számítani, hogy az elektromos autókat (különösen a kínai gyártmányokat) fokozottabb terhekkel sújtják majd (ez ugyanis a Kínával kapcsolatos általános politikájával és az elektromos autók szerepével kapcsolatos fenntartásaival is összhangban lenne).

¹²⁶ Mészáros R. Tamás (2024): Beindult a végtelen kereskedelmi háború. *G7*, 2024.06.10.

¹²⁷ Fehér Ház (2024): *FACT SHEET: President Biden Takes Action to Protect American Workers and Businesses from China's Unfair Trade Practices*.

¹²⁸ Sebastian, Gregor – Barkin, Noah, Kratz, Agatha (2024): Ain't No Duty High Enough. *Rhodium Group*, 2024.04.29.

5.2 Hatások

A globális ellátási láncra már magának az EU által indított vizsgálatnak messzesemenő hatása lehet. A vizsgálat eredményeként kiszabandó kiegyenlítő vámok főszabály szerint öt évig hatályban maradnak. Ez szükségessé teheti az export–import-gyakorlat jelentős átgondolását, és még akkor is felmerülhet a szektor egyes szereplői részéről, hogy a gazdasági kapcsolataikat felülvizsgálják, ha nem rónak ki rájuk további vámokat, vagy ha egyébként nem tartoznak a vizsgálat hatálya alá. Az intézkedéseknek a nemzetközi és a politikai interpretációja egyúttal a fogyasztói döntésekre is hatással lehet.¹²⁹ Ha pedig Kína az EU esetleges lépésére válaszul szintén protekcionista intézkedéseket alkalmaz, és ezzel beindul a protekcionista spirál, az különösen hátrányosan hathat az európai gyártókra.

Az USA 100%-os vámemelésének hatásai az uniós intézkedések jövőjére vonatkozóan is relevánsak lehetnek. 2023-ban az amerikai EV-gyártók 11,9 millió új járművet értékesítettek, míg a kínai vállalatok 13,4 milliót. Ez 2022-höz képest az előbbieknél 9%-os, míg utóbbiaknál 23%-os növekedést jelent.¹³⁰ A számok egyértelműen mutatják, hogy Kína az EV-szektorban a nyugati vállalatok egyre komolyabb vetélytársává válik. Az eddigi adatok alapján megállapítható, hogy az USA májusi vámemelése a nyugati gyártók relatív versenyképességét növelte, a kínaiakét pedig csökkentette. Az USA-ban a kínai import jelentősen visszaesett, miközben például a mexikói, az indiai és a vietnámi import megnövekedett. Ezzel párhuzamosan a kínai export iránya is megváltozhat, amely a kis autóparral rendelkező országok esetében pozitív, hiszen így közlekedésük hamarabb lesz tisztább, a nagy autópárú államok részéről viszont az USA és az EU intézkedéseihez hasonló lépéseket válthat ki.¹³¹

Amellett, hogy önmagukban nem érik el a kitűzött gazdaságpolitikai célokat, a védővámok általánosságban véve még rontják is az európai versenyképességet, mert életben tartják a kevésbé hatékony és a nemzetközi versenyben helytállni nem tudó hazai vállalatokat, miközben a kínai gyártókat versenyképességük javítására ösztönzik. Az exportkorlátozások mellett versenyben maradó kínai vállalatok ugyanis kutatás-fejlesztési ráfordításaik növelésével hosszú távon növelik versenyképességüket. Ahogy a napelemek esetében is láttuk, az európai ipart „védő” intézkedések negatív hatással vannak a kínai importtól függő vállalatokra, és általános jelleggel emelik a beszerzési árakat. A védővámok továbbá arra ösztönzik a kínai szereplőket, hogy új felvevőpiacot keresve más országok piacára is belépjenek, ahol aztán szintén az európai

¹²⁹ Zhang, Dolly et. al. (2023): EU begins anti-subsidy investigation on China's new battery electric vehicles. *Deloitte*, 2023.10.06.

¹³⁰ Fehér Ház (2024): *FACT SHEET: President Biden Takes Action to Protect American Workers and Businesses from China's Unfair Trade Practices*.

¹³¹ Wei, Shang-Ji (2024): The Global Implications of EU Tariffs on Chinese EVs. *Project Syndicate*, 2024.06.19.

termelőkkel kezdenek majd versenyezni. Összegezve, a védővámok hatására a kínai ipar versenyképessége javul, miután a gyenge kicsik elhullanak, a nagyobb, erősebb vállalatok részesedése pedig a belső piacon és globálisan is megnő.

Az elektromobilitási piac sajátosságaiból következően azonban a vizsgált védővámok esetében más körülmények állnak fent. Tekintve, hogy a vámemelés nem a gyártáshoz szükséges alapanyagokra, hanem teljes késztermékekre vonatkozik, az EV-knél nincs az európai termelésre gyakorolt közvetlen negatív hatása. A szektor stratégiai jelentősége és sérülékenysége miatt pedig valóban szükség lehet a kínai EV-k elleni fellépésre. A Bizottság reményei szerint a kieső kínai importot pótolni tudja az unión belüli termelés, így az intézkedések ténylegesen védenék az európai autóiipart. A kiegyenlítő vámok ugyanakkor uniós szerte mindenhol megemelik az EV-k árát, ezért az olcsó kínai EV-k drágább európai modellekre cserélésének terhét is az európai fogyasztók fizetik meg. A vámok miatti áremelkedés mellett, hogy átrendezi a piacot, kioltja az EV-ket olcsóbbá tevő piaci folyamatok hatását. Ebből következően az intézkedések a közlekedés dekarbonizációját is hátráltatják, ugyanis az olcsó kínai EV-k jelentősen ösztönzik a lakossági elektromobilitást. A személygépjárművek esetében a jelenlegi EV-eladási trendek alapján 2050-re csak egy-két skandináv országban sikerülhet elérni a zero kibocsátást. Ugyancsak a vámemelés negatív következményei közé sorolható, hogy az európai export csökkenésével a kínai vállalatoknak a termelésben használt uniós gépek és alkatrészek iránti igénye is visszaesik.

5.3 Tagállami álláspontok

Az EU-s vámok kivetésével kapcsolatos tagállami álláspontok vizsgálatakor fontos a piacon belüli tagoltság. Az alsó- és középkategóriás autók gyártásával foglalkozó francia Renault és a francia–olasz Stellantis egyre jobban aggódik amiatt, hogy piaci részesedést veszíthet a kínai vállalatokkal szemben.¹³² A német cégek ugyanakkor főként a közép- és felső kategóriás autókra helyezik a hangsúlyt, ez pedig kevésbé kiszolgáltatottá teszi őket a kínai versenytársaikkal szemben. Ez a különbség kihat arra is, hogy az egyes cégek miként értékelik a lehetséges pekingi megtorlások esélyét. A jelentős kínai piaccal rendelkező vagy a kínai vállalkozások tulajdonában álló EU-s – elsősorban német és svéd – gyártók a kínai piactól való függőségük miatt jobban tartanak a szankciókra várható válaszreakcióktól.¹³³ Azt is figyelembe kell venni, hogy a kínai verseny erősödése nehézségek elé állíthatja az autóiipartól függő többi

¹³² Popławski, Konrad (2023): The Franco-German dispute over China's electric vehicle expansion in the EU. *Centre for Eastern Studies*, 2023.06.22.

¹³³ Auto-Boom aus China: VDA gegen Importzölle. *ZDF*, 2024.04.24.

országot, például Szlovákiát, Csehországot, Lengyelországot is.¹³⁴ Európában közvetlenül vagy közvetve megközelítőleg 14 millió ember dolgozik az autóiparban, ami az EU-s munkaerőpiac 6,1%-át jelenti.¹³⁵

Magyarország nyitott gazdaság lévén ellenzi Brüsszel vámemeléséről szóló döntését. Ám amennyiben ezt a tagállamok megszavazzák, és az intézkedések véglegessé válnak, az a Szegeden épülő BYD-gyár kapacitásbővítésével is járhat, illetve további kínai EV-beruházásokat vonzhat az országba. Elsőre úgy tűnhet, a kínai gyártók Európába településének hazánk lenne az elsődleges haszonélvezője, hiszen az új üzemek mellett, hogy munkahelyeket teremtenek, és növelik az ország GDP-jét, a már meglévő egyéb, EV-khez kapcsolódó üzemek, például az akkumulátorgyárak termelését is ösztönözhetik. Az Európai Unió azonban további lépéseket is tehet még a kínai EV-gyártókkal szemben, és Európába településüket a helyi autóipari vállalatokkal való együttműködéshez kötheti. Ebben az esetben pedig már nem Magyarország lenne a legnagyobb haszonélvező, hanem a jelentős autóipari hagyományokkal rendelkező tagállamok, mint például Németország, Spanyolország vagy Olaszország. Az összeszerelő-gyáraknak ugyanis jóval alacsonyabb a hozzáadott értéke, mint a kutatás-fejlesztési tevékenységnek.

A 2024. október 4-i EU-szavazás a kínai elektromos járművekre kivetett vámok bevezetéséről komoly megosztottságot mutatott az uniós tagállamok között. A javaslat mellett 10 tagállam szavazott, 12 tartózkodott, 5 pedig ellenezte.¹³⁶ Németország, az EU legnagyobb gazdasága és autóipari hatalma a német autógyártók véleményét képviselve a vámok ellen szavazott, akik a német autók importját érintő potenciális kínai válaszlépésektől tartanak. Ezzel szemben Franciaország, aki szigorúbb álláspontot képvisel Kínával szemben, támogatta a vámtételek bevezetését. A jelentős kínai FDI-jal rendelkező Magyarország szintén ellenezte a döntést. Orbán Viktor magyar miniszterelnök felhívta a figyelmet arra, hogy az intézkedés „gazdasági hidegháborúhoz” vezethet.¹³⁷

5.4 Kína álláspontja és reakciói

A kínai szereplők az eljárást politikai indíttatásúnak tartják, és a kérdés valóban nem tűnik elválaszthatónak az EU Kínával kapcsolatos általános aggályaitól. A kínaiak gyanúját táplálja, hogy a Bizottság piacelemzésének alapjául csak a három kiválasztott kínai cég (BYD, SAIC,

¹³⁴ The Chinese challenge to the European automotive industry. *Allianz*, 2023.05.09.

¹³⁵ Wang, You (2024): US and Europe: 2 Different Approaches to Restricting Chinese EVs. *The Diplomat*, 2024.04.19.

¹³⁶ Demarais, Agathe (2024): Divided we stand: The EU votes on Chinese electric vehicle tariffs. *European Council on Foreign Relations*, 2024.10.09.

¹³⁷ Szakács, Gergely – Kőműves, Anita (2024): EU headed for 'economic cold war' with China, Hungary's Orban says. *Reuters*, 2024.10.04.

Geely) által Kínában gyártott és az EU-ba onnan behozott járművek adatai szolgálnak – az amerikai vagy európai partnerek által Kínában gyártott és onnan Európába behozott termékeké nem. Kína már az ideiglenes intézkedések bejelentése előtt sürgette az Európai Uniót, hogy a lehető leghamarabb állítsa le a kínai elektromos járművekkel kapcsolatos szubvencióellenes vizsgálatát, és ne zavarja meg a Kína–EU gazdasági és kereskedelmi együttműködést, valamint az ipari és ellátási láncok stabilitását. Ha az EU ragaszkodik a vizsgálat folytatásához, Kína nem fog hátradőlve nézni – mondta Mao Ning, a kínai külügyminisztérium szóvivője –, hanem minden szükséges intézkedést megtesz törvényes jogainak és érdekeinek határozott védelme érdekében.¹³⁸ Kína azt is felróta, hogy az Európai Bizottságnak a kínai elektromosjármű-támogatással kapcsolatos panaszai kettős mércének tűnnek az EU által az Unión belüli akkumulátor- és elektromosjármű-gyártóknak nyújtott több milliárd eurós támogatás, valamint az Egyesült Államok kormánya által az inflációcsökkentési törvényben az elektromos járművek számára elkülönített hatalmas támogatások fényében.

Az uniós intézkedés bejelentése után a médiát azonnal elárasztották az arra vonatkozó spekulációk, hogy Peking miként vág majd vissza. Az Európai Bizottság június 12-i bejelentésére reagálva Kína kijelentette, hogy fenntartja magának a jogot arra, hogy a Kereskedelmi Világszervezet előtt pert indítson az EU által bevezetendő kiegyenlítő vámok miatt, amelyet augusztus 9-én meg is tett. Arra hivatkozva nyújtottak be panaszt az Európai Unió ellen, hogy a brüsszeli intézkedéseknek nincs ténybeli és jogi alapja, sértik a WTO szabályait, és kendőzetlen protekcionista magatartásra utalnak.¹³⁹

Az uniós EV-vámokra válaszul Kína több vizsgálatot is indított az országba exportált, elsősorban európai termékek, így az az EU-ból származó brandy, tejtermékek és sertéshús termékek importjával kapcsolatban. 2024 januárjában jelentette be Kína, hogy vizsgálni fogja, hogy az EU konyakgyártói alacsony piaci árakon értékesítik-e termékeiket az országban. Október 8-án, néhány nappal az uniós vámok megszavazása után pedig ideiglenes dömpingellenes vámokat vezettek be az európai konyakra, amely elsősorban Franciaországot érinti. A francia konyakipar szinte teljes mértékben lefedi Kína EU-ból származó konyakimportját. Kína augusztusban a tejtermékek ellen is dömpingellenes vizsgálatot indított, amely Ausztriából, Belgiumból, Horvátországból, Csehországból, Finnországból, Olaszországból, Írországból és Romániából származó sajtokra, tejekre és más, emberi fogyasztásra szánt tejtermékekre irányul. Az EU 2023-ban Kína második legnagyobb tejtermék-beszállítója volt, a teljes import értékének legalább 36%-át tette ki. Az ideiglenes

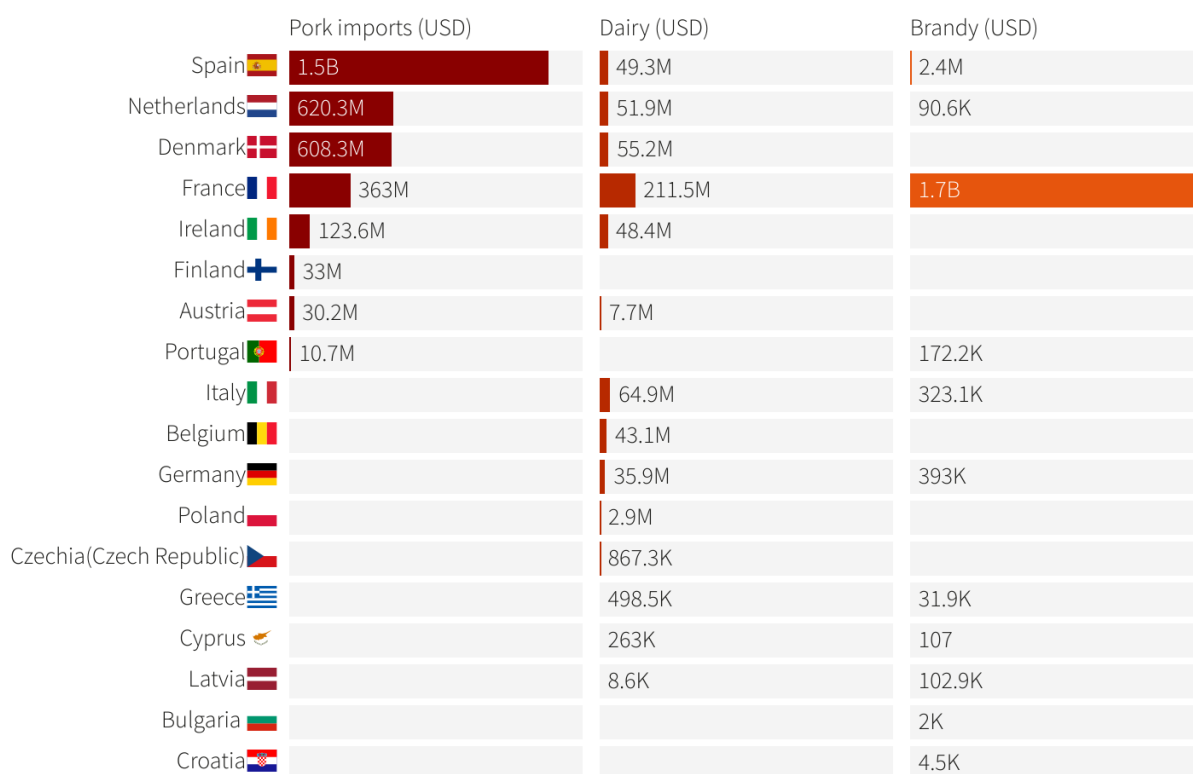
¹³⁸ Mao Ning rendszeres sajtótájékoztatója. 2024.05.30.

¹³⁹ China files WTO complaint against EU over tariffs on electric vehicles. AP, 2024.08.09.

intézkedések bejelentése után Kína a sertéshús ellen indított dömpingellenes vizsgálatot, amellyel Spanyolországot, Hollandiát és Dániát vette célba. Az EU több mint felét adta annak a körülbelül 6 milliárd dollár értékű sertéshúsnak, amelyet Kína 2023-ban importált, és ennek körülbelül negyedét Spanyolország biztosította. Hollandia 620 millió, míg Dánia 550 millió dollár értékben adott el Kínának sertéshúst 2023-ban.¹⁴⁰ (A kínai dömpingellenes vizsgálatok által érintett termékeket és EU-tagállamokat a 4. ábra mutatja.¹⁴¹)

2023 Imports of EU goods affected by China's trade investigations

China has opened an anti-dumping probe into imports of pork and brandy from the EU, as well as an anti-subsidy investigation into dairy imports from the bloc.

Reuters | By Mei Mei Chu

Source: China's General Administration of Customs

4. ábra: Kínai dömpingellenes vizsgálatok által érintett termékek és EU-tagállamok.

Forrás: Reuters.

A kínai közmédia részét képező *Global Times* a júniusi bizottsági bejelentésre reagálva kémkedéssel vádolta meg az Európai Uniót, mondván, a szubvencióellenes vizsgálat során a Bizottság példátlan és indokolatlan mennyiségű adatot kért be az EV-gyártóktól, és azt is

¹⁴⁰ Hunt, Nigel – Chu, Mei Mei (2024): China's probes on EU products following EV tariffs. *Reuters*, 2024.10.08.

¹⁴¹ Blenkinsop, Philip (2024): EU slaps tariffs on Chinese EVs, risking Beijing backlash. *Reuters*, 2024.10.30.

hozzátette: alaptalan azt mondani, hogy bizonyos kínai gyártók nem működtek együtt. A *Global Times* továbbá bírálta az Európai Uniót, amiért Brüsszel a „tolvajt kiáltó, tolvaj” trükkjét alkalmazza azzal, hogy hogy ismételten hamis jelentéseket tesz közzé a Kína gazdaságában állítólagosan meglévő jelentős torzulásokról, és ezzel megpróbálja a közvéleményt összezavarni, az illegális kereskedelmi vizsgálatokat pedig úgynevezett igazságos cselekedetként beállítani. A kínai párt által felügyelt sajtóorgánium szerint az EU kínai EV-k ellen hozott intézkedései Európában súlyosan megzavarták a kínai vállalatok normál gazdasági és kereskedelmi tevékenységeit, aláásták a Kína–EU gazdasági és kereskedelmi együttműködést, valamint veszélybe sodorták a globális szabadkereskedelem rendjét. A cikk ennek alapján levonja a következtetést: Brüsszel cselekedeteit a szabadkereskedelem elvei helyett a politikai akarat vezérli, a Bizottság által indított szubvencióellenes vizsgálatot pedig már megalkotásakor eleve igazságtalannak és nem transzparensnek szánták, manipulálták és koholt bizonyítékokkal támasztották alá. Összegezve: az EU visszaélt a vizsgálati jogkörével, hogy fontos technikai, kereskedelmi és műveleti üzleti titkokat gyűjtsön be a kínai vállalatoktól.¹⁴²

Mivel Kína a közvetlen diplomáciai tárgyalások során nem tudta elérni a vámok eltörlését, más stratégiákat kezdett alkalmazni. Egyes európai országokat, különösen azokat, amelyek szoros gazdasági kapcsolatban állnak Kínával, gazdasági kedvezményekkel próbálta ösztönözni arra, hogy ellenezzék a vámok bevezetését. Így például Spanyolországnak Kína ígéretet tett arra, hogy nagyobb mértékű beruházásokat hajt végre az országban a magas technológiai ágazatokban, például a hidrogénenergiában.¹⁴³

A vámok EU-vezetők általi elfogadása után Kína keményen bírálta az EU döntését, és „szintiszta protekcionizmusnak” nevezte azt. Peking kijelentette, hogy kész „határozottan megvédeni” saját iparát és érdekeit, és továbbra is komolyan mérlegeli az ellencsapás lehetőségét.¹⁴⁴ Ezt követően Kína 2024. november 4-én keresetet nyújtott be a WTO-hoz az EU végleges döntése ellen.¹⁴⁵

Kína kormányának stratégiája az EU döntésével szemben három fő irányvonalat követett: diplomáciai tárgyalások, gazdasági ösztönzők az egyes tagállamok felé és lehetséges megtorló intézkedések kilátásba helyezése. A Kína által alkalmazott nyomásgyakorlás, amely

¹⁴² If the EU wields the trade stick, how could China take the hit?: Global Times editorial. *Global Times*, 2024.06.20.

¹⁴³ Cohen, Patricia (2024): Spain Opens Its Doors to China as a European Trade War Looms. *The New York Times*, 2024.10.30.

¹⁴⁴ China ‘does not accept’ EU tariffs on EVs, vows to firmly defend interests. *Global Times*, 2024.10.30.

¹⁴⁵ China files lawsuit with WTO against EU’s final EV tariff ruling; analysts urge bloc to show sincerity. *Global Times*, 2024.11.04.

Spanyolország és Írország esetében nem hozott eredményt, újabb bizonyítékot jelenthet Peking számára arra, hogy az EU tagállamainak baráti megnyerése hatékonyabb stratégia, mint a zsarolás. Spanyolország hosszú hezitálás után végül tartózkodott a szavazás során, annak ellenére, hogy Kína a spanyol sertéshúsimport csökkentésével fenyegetőzött. Hasonló helyzet alakult ki Írország esetében is, ahol az ír tejtermékek importjának csökkentésére irányuló kínai fenyegetések ellenére Írország a vámok mellett voksolt.¹⁴⁶

Nem kizárt, hogy a meghatározó szereplők – az EU, az USA és Kína – az elektromos autók piacán egy protekcionista spirálba kerülnek, és ezzel megnehezítik és költségesebbé teszik a környezetkímélő megoldások terjedését, tovább lassítva az amúgy is erejét veszített akkumulátor- és EV-piacot.

6 Igazságos kereskedelmi háború

Az alábbiakban az EU által a Kínában gyártott BEV-ekre kivetett kiegyenlítő vámokat az igazságos háború elméletében alkalmazott szempontok, az igazságos ok, az arányosság és az utolsó lehetőség alapján elemzem. Mindezek alapján következtetéseket vonok le, amelyek elméleti alapot biztosíthatnak a kereskedelmi háborúk igazságosságának megítéléséhez.

6.1 Igazságos ok az EU szemszögéből

Az igazságos ok az igazságos háború elméletének alapköve, amely a konfliktus szükségességét és igazolhatóságát is vizsgálja. Az EU szempontjából az igazságos ok a kínai állami támogatások által mesterségesen alacsonyan tartott EV-árak miatti versenyhátrány enyhítésében rejlik. A Kínából érkező járművek árelőnye olyan mértékű, amely az uniós elektromosautó-gyártók számára tartós piacvesztést jelent, és veszélyezteti a szektor munkahelyeinek fenntarthatóságát is.

2022-ben több, mint két és félszer nagyobb volt az Unióból Kínába exportált járműállomány értéke (24,5 milliárd euró), mint a Kínából Európába érkező járműimporté (9,7 milliárd euró).¹⁴⁷

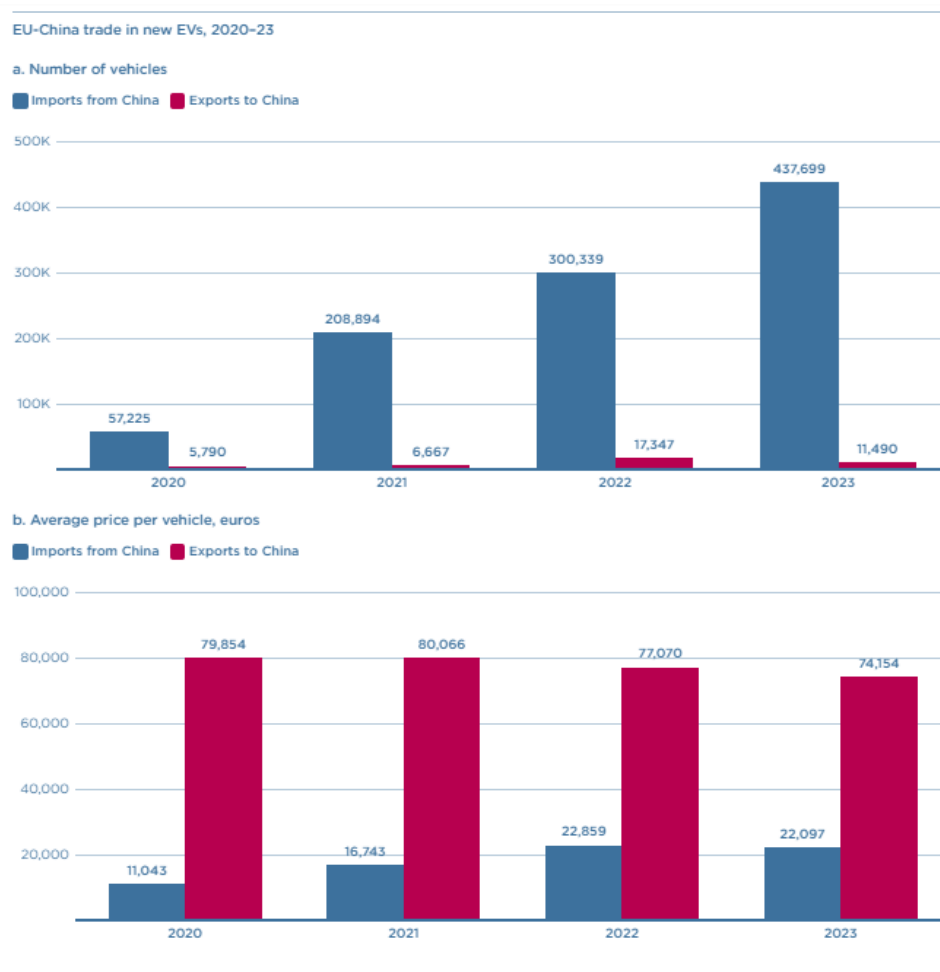
A Transport & Environment nevű szervezet szerint az EU-ban tavaly eladott elektromos autók közel 20%-a Kínában készült. Becslések szerint ezek több, mint felét nyugati vállalatok gyártották.¹⁴⁸ (Az európai és kínai export alakulását az 5. ábra mutatja.¹⁴⁹)

¹⁴⁶ Demarais, Agathe (2024): Divided we stand: The EU votes on Chinese electric vehicle tariffs. *European Council on Foreign Relations*, 2024.10.09.

¹⁴⁷ Hajdu Márton (2024): Nem biztos, hogy jó ötlet megvámolni a kínai autókat Európában. *G7*, 2024.05.22.

¹⁴⁸ Kirkegaard, Jacob Funk (2024): Europe is taking a constructive approach to the influx of Chinese electric vehicles. *Peterson Institute for International Economics*, 2024.05.23.

¹⁴⁹ Uo.

5. ábra: EU és Kína kereskedelmi kapcsolatai az elektromos autók piacán.

Forrás: Peterson Institute for International Economics.

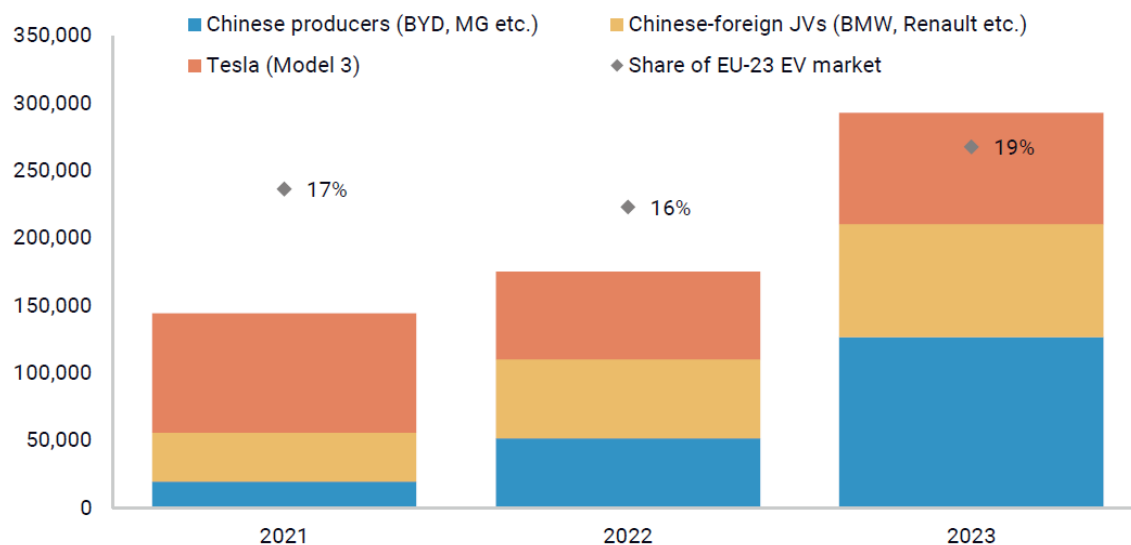
A kínai telephelyű gyártók körében a Tesla az eladások 28%-át tudhatta magáénak. A céget a Renault Dacia követte 20%-kal a második helyen. 2023-ban a kínai márkák az európai elektromos járművek piacának 7,9%-át szerezték meg, elsősorban a BYD-nek, a Tesla fő riválisának tekintett vezető kínai elektromos járműgyártónak köszönhetően. A BYD-nak és más kínai márkáknak az az előnye az európai vetélytársaikkal szemben, hogy ellátási láncuk erősebb, különösen az elektromos járművek akkumulátorai terén, ezt a területet ugyanis a szintén kínai CATL dominálja.¹⁵⁰ (Némileg eltérő megközelítésben hasonló trendeket mutat a 6. ábra, amely szintén azt támasztja alá, hogy a Tesla vagy a Renault Kínában gyártott termékeinek Európába történő exportja meghatározó szerepet játszik az európai elektromosautó-piacon.¹⁵¹)

¹⁵⁰ Gokmen, Mufit Yilmaz (2024): 'The EU needs up to 50% of tariffs to hamper Chinese EVs'. *FleetEurope*, 2024.04.29.

¹⁵¹ Sebastian, Gregor – Barkin, Noah, Kratz, Agatha (2024): Ain't No Duty High Enough. *Rhodium Group*, 2024.04.29.

Made-in-China EV sales and market share in Europe

Units sold, market share in percent

5. ábra: Kínában gyártott elektromos autók eladási és piaci részesedési adatai Európában.

Forrás: Rhodium Group.

Az EU által hangoztatott álláspont szerint az ilyen (feltételezett) nagyságrendű állami támogatások piactorzító hatása aláássa az uniós gyártók versenyképességét. A kínai állami támogatásokkal létrejövő versenyelőny miatt a kínai EV-k gyors ütemben növelik részesedésüket az uniós piacon, ami az EU számára elfogadhatatlan. Az EU ezzel a döntésével azt is világossá kívánja tenni, hogy nem fogadja el a piactorzítást sem a belső, sem a külső szereplőktől. Emellett az EU célja, hogy ösztönözze saját elektromos járműpiacának fejlesztését, és megvédje a szektorban foglalkoztatott munkaerőt, amely az EU munkaerejének jelentős részét alkotja.

Az igazságos ok tehát nemcsak gazdasági érdekekre, hanem stratégiai és szociális szempontokra is támaszkodik. Az EU szempontjából fontos, hogy az elektromobilitásra való átállás során a piaci szereplők között tisztességes versenyfeltételek legyenek. Az ilyen támogatások elleni fellépés a WTO szabályainak keretein belül történik, így az EU fellépése nem tekinthető a szabadkereskedelem elveivel összeegyeztethetetlen, azaz igazságtalan lépésnek.

6.2 Arányosság

Az arányosság elve az igazságos háború másik alapvető kritériuma, amely azt vizsgálja, hogy a bevezetett intézkedések arányosak-e a kívánt cél eléréséhez. Az EU által bevezetett vámok mértéke az egyes vállalatoknak nyújtott állami támogatások mértéke alapján került meghatározásra: céljuk, hogy a kínai állami támogatásokkal megteremtett versenyelőnyt kiegyenlítsék. A gyártókat az Európai Bizottság különböző kategóriákba sorolta, attól függően,

azok mennyire voltak együttműködőek a szubvencióellenes vizsgálat lefolytatásakor, illetve a kapott állami támogatások mértéke szerint.

Bár látszólag az arányosság figyelembevételével került sor a vámok bevezetésére, a kérdés megítélése továbbra is összetett, tekintettel arra, hogy az uniós intézkedések célja az európai gyártók versenyhelyzetének fenntartása is. Az elemzők szerint egy 30%-os többletvám esetén a kínai cégek még mindig képesek lennének nyereségesen exportálni az EU-ba, tehát a jelenlegi vámok aránya nem feltétlenül éri el a kívánt piactisztító hatást,¹⁵² ugyanakkor megfelelnek a liberális kereskedelmi elveknek. A jelenlegi arányos válaszlépések tehát kompromisszumot képeznek az EU védelmi céljai és a szabadkereskedelmi elvek között.

6.3 Az utolsó lehetőség

Az igazságos háború elmélete szerint szankciós intézkedéseket csak akkor szabad bevezetni, ha minden más, békés megoldási módot már kimerítettek, így például a tárgyalásokat és az egyeztetéseket. Ahogy azt a korábbi, gazdasági hadviselésről szóló fejezetben ismertettem, gazdasági hadviselést általában a katonai erő bevetése előtt folytatnak az államok a háború megelőzésének vagy lerövidítésének érdekében. Ugyanakkor az utolsó lehetőség követelményének való megfeleléshez az igazságos fél nem köteles minden egyes alternatív, békésebb eszközt alkalmazni, mielőtt a gazdasági hadviseléshez nyúl. Annak a felismerése, hogy ezek nem hatékonyak, már kimeríti az utolsó lehetőség követelményét. Ebben a kontextusban kell az utolsó lehetőség kritériumát vizsgálni.

Június 22-én Kína és az Európai Unió megegyeztek arról, hogy a kivetett vámok ügyében tárgyalásokat indítanak.¹⁵³ Az ideiglenes időszak alatt azonban az egyeztetések nem vezettek eredményre. Kína mind az ideiglenes, mind a végleges vámok miatt a WTO-hoz fordult, és diplomáciai úton is próbálta befolyásolni az EU döntését, sőt gazdasági ösztönzőket is kilátásba helyezett az egyes tagállamok számára, hogy azok a szankciók ellen szavazzanak. Ebből látszik, hogy a konfliktus tárgyalások révén való rendezésének lehetősége elméletileg adott volt, ám a két fél közötti ellentétes gazdasági érdekek ezt lehetetlenné tették.

Az Európai Unió és Kína a szubvencióellenes vizsgálat elindításától kezdve, az ideiglenes intézkedések bejelentésekor is folyamatosan tárgyalásokat folytattak egymással. Az egyezkedés továbbra is folyamatban van, ám a feleknek még nem sikerült megállapodniuk. Ezért az EU nem látott más lehetőséget, mint a protekcionista lépések bevezetését, amellyel az európai ipart próbálja védeni a kínai állami támogatások negatív hatásaitól.

¹⁵² Sebastian, Gregor – Barkin, Noah, Kratz, Agatha (2024): Ain't No Duty High Enough. *Rhodium Group*, 2024.04.29.

¹⁵³ Cater, Leonie (2024): China, EU agree to start consultations on electric-vehicle subsidies. *Politico*, 2024.06.22.

6.4 Következtetés

Az EU és Kína közötti konfliktus bemutatása rámutat az igazságos háború koncepciójának gyakorlati jelentőségére a gazdasági konfliktusok dimenziójában. Az igazságos háború három alapvető elve – az igazságos ok, az arányosság és az utolsó lehetőség – együttesen adnak morális és jogi igazolást a kereskedelmi háborúk esetében, így az olyan kiegyenlítő lépések alkalmazására is olyan helyzetekben, amikor az egyik fél igazságtalan piaci előnyre tesz szert. Ezek az alapelvek egy globális piac viszonylatában különösen fontosak, mivel támogatják a tisztességes verseny megőrzését, miközben minimalizálják a gazdasági konfliktusok által okozott károkat.

Az igazságos ok követelménye biztosítja, hogy a kereskedelmi háború csak valós és jelentős gazdasági kockázatok esetén robbanjon ki. Az EU és Kína konfliktusában az EU számára igazolható ok az elektromos járművek piacán tapasztalt kínai állami támogatások által okozott piactorzító hatás. Az arányosság elve az intézkedések mértékének szigorú szabályozását követeli meg, hogy a válaszlépések se túllépni, se alulmúlni ne próbálják a konfliktus megoldására irányuló erőfeszítéseket. Az EU által alkalmazott vámintézkedések differenciálása a támogatások mértékétől függően például arányos válaszlépésnek tekinthető. Végül az utolsó lehetőség elve teszi világossá, hogy a szankciók bevezetésére kizárólag akkor kerül sor, ha a békés megoldási kísérletek kudarcot vallanak. Az EU és Kína esetében is fennállt a tárgyalásos megoldás lehetősége, azonban a két ország közötti gazdasági különbségek és stratégiai érdekek miatt egyelőre a kompromisszum megvalósíthatatlannak bizonyul.

Az igazságos háború elmélete segít szabályozott, átlátható módot biztosítani a gazdasági konfliktusok rendezésére. A kereskedelmi háború nem csak gazdasági eszköz, hanem erkölcsi és stratégiai kérdés is: az igazságos cél nem az ellenfél teljes meggyengítése, hanem a piactorzító hatások megszüntetése és a tisztességes verseny biztosítása. Az elmélet végső soron arra ösztönzi a feleket, hogy a protekcionista intézkedéseket következetesen és igazságosan alkalmazzák, amennyiben azok elkerülhetetlenek.

Az EU és Kína példájából az alábbi következtetések vonhatók le a kereskedelmi háborúk igazságosságára vonatkozóan:

1. Ha az egyik fél (Kína) a liberális kereskedelmi rendszer szabályait tisztességtelen módon (túlzott állami támogatások) szerez gazdasági előnyt, amely a másik fél (EU) gazdaságát aránytalanul hátrányosan érintik, a másik fél protekcionista lépése célját tekintve igazságos.

2. A protekcionista lépés meghozatala előtt az utolsó lehetőség követelményét kimerítendő a kialakult helyzet alapos vizsgálata (Európai Bizottság szubvencióellenes vizsgálata) szükséges.
3. Ahogy az igazságos hibrid háborúnál, a kereskedelmi háborúk esetében is nehéz az egyes intézkedések arányosságának megállapítása, így ehhez is az egyedi esetek átfogó elemzése szükséges.

7 Konklúzió

Napjainkban egyre gyakrabban eszkalálódnak kereskedelmi háborúvá az államok közti gazdasági konfliktusok. Az Európai Unió és Kína közti, a Kínában gyártott elektromos járművekre kivetett uniós vám miatt kialakult feszültség is ezt támasztja alá.

A kereskedelmi háborút az EU 2023 októberében hozott döntése indította el, amikor az Európai Bizottság szubvencióellenes vizsgálatot kezdeményezett a Kínából importált akkumulátoros elektromos járművekkel szemben. A vizsgálat középpontjában az állt, hogy Kína valóban jelentős állami támogatásokat nyújt-e saját autógyártóinak, ezzel tisztességtelen előnyt biztosítva számukra a globális piacokon. Az Európai Bizottság szerint ezen támogatások miatt árasztják el az EU piacát a mesterségesen alacsonyan tartott árú kínai EV-k, amelyek jelentős fenyegetést jelentenek az uniós autógyártók számára. Az EU által kivetett vámok mértéke vállalatonként változó.

A vámintézkedések bevezetése előtt az EU és Kína már diplomáciai úton is megpróbáltak megegyezésre jutni. Ennek ellenére a tárgyalások nem jutottak eredményre, így az Európai Bizottság végleges vámintézkedéseket hozott. Az intézkedések már az átmeneti időszakban érezhető hatást gyakoroltak a piacra. Az EU és Kína közötti kereskedelmi kapcsolatokat tovább bonyolítja, hogy Kína válaszképpen számos dömpingellenes vizsgálatot indított az EU-ból érkező agrártermékekre. A protekcionista lépések egymást váltó sorozata így egy protekcionista spirál kibontakozásához vezethet, amely a konfliktus más árupiacokra való kiterjedéséhez vezethet, és végsősoron az egész globális kereskedelmi rendszerre hatással lehet.

A jelek arra utalnak, hogy az elektromos járművekre vonatkozó vámok kiterjesztése kereskedelmi háborúhoz vezethet. Az EV-k kérdése immár mindkét oldal számára nemcsak gazdasági, de stratégiai kérdés is lett. Az EV-ipar ugyanis kulcsszerepet játszik a globális környezetvédelmi célok, különösen a szén-dioxid-kibocsátás csökkentésének elérésében, az országok zöldítési törekvéseivel az elektromos járművek gyártásának gazdasági jelentősége is felértékelődött. Az elektromobilitás területén szerzett technológiai fölény hatalmas gazdasági és innovációs előnyt jelent, hiszen a gyártási tapasztalat, az akkumulátortechnológia fejlesztése

és az elektromos infrastruktúra kiépítése komoly versenyelőnyt nyújt a piacokért folyó globális versenyben. Kína az elektromos autók piacán egyre erősebb szereplő, ami stratégiai szempontból előnyt biztosít számára a globális zöld technológiák piacán. Az EU számára az elektromos járműipar a zöld gazdaságra való átállás egyik alappillére, amellyel az EU célja, hogy 2050-re karbonsemlegessé váljon. Ezenkívül az elektromos járművek fejlesztése és gyártása kulcsfontosságú az európai munkahelyek és iparágak fenntartása szempontjából, különösen a hagyományos autógyártás erős hagyománya miatt. Az EV-piac gyors növekedése és az új piacokért vívott verseny miatt ez a szektor így nem csupán gazdasági szempontból, hanem politikai és geopolitikai téren is jelentőséggel bír.

Az EU és Kína példája rávilágít az igazságos háború elméletének gyakorlati alkalmazhatóságára a gazdasági konfliktusok területén. Az igazságos háború három alapelve – az igazságos ok, az arányosság és az utolsó lehetőség – olyan normarendszert kínál, amely jogi és morális alapot nyújt a kereskedelmi háborúkhöz. Ezek az elvek hozzájárulnak a globális verseny tisztaságának fenntartásához, miközben minimalizálják a gazdasági konfliktusok káros hatásait. Az igazságos háború elmélete arra ösztönzi a feleket, hogy a protekcionista lépéseket alapos elemzések alapján és igazságosan alkalmazzák. A cél nem az ellenfél gazdasági meggyengítése, hanem a piactorzító hatások felszámolása és a tisztességes verseny feltételeinek biztosítása.

8 Felhasznált irodalom

(EU) 2016/1037 rendelet a nem uniós országokból érkező támogatott behozatallal szembeni védelemről.

Auto-Boom aus China: VDA gegen Importzölle. ZDF, 2024.04.24. Elérhető: <https://www.zdf.de/nachrichten/wirtschaft/china-autos-e-mobilitaet-konkurrenz-deutschland-100.html> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Balázs Boglárka (2024): *Az Európai Unió és Kína kapcsolata a konnektivitás tükrében*. Budapest: Nemzeti Közszerzői Egyetem.

Baldwin, David A. (1985): *Economic Statecraft*. New York: Princeton University Press.

Bilmes, Linda J. – Stiglitz, Joseph E. (2008): *The Three Trillion Dollar War: The True Cost of the Iraq Conflict*. New York: W. W. Norton.

Blenkinsop, Philip (2024): EU slaps tariffs on Chinese EVs, risking Beijing backlash. Reuters, 2024.10.30. Elérhető: <https://www.reuters.com/business/autos-transportation/eu-slaps-tariffs-chinese-evs-risking-beijing-payback-2024-10-29/> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Boda Mihály (2022): A hibrid háború etikája: az igazságos hibrid háború elmélete. In M. Szabó Miklós (szerk.): *A hadtudomány aktuális kérdései. I. kötet*. Budapest: Ludovika Kiadó. Elérhető: https://www.academia.edu/76292806/A_hibrid_h%C3%A1bor%C3%BA_etik%C3%A1ja_az_igazs%C3%A1gos_hibrid_h%C3%A1bor%C3%BA_elm%C3%A9lete_Ethics_of_Hybrid_Warfare_the_Just_Hybrid_War_Theory (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Boda Mihály (2023): A háborús ideológiák története. Budapest: Ludovika Kiadó. Elérhető: https://webshop.ludovika.hu/wp-content/plugins/olvasoprobak/1102_Boda_Mihaly_A_haborus_ideologiak_tortenete_olvasopoba.pdf (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Boda Mihály (2023): A teremtésvédelem és az igazságos háborúelmélete: az elmélet kortárs formája. Jeff McMahan revizionista elmélete. *Hadtudomány*, 33(4), 57-72. Elérhető: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2023.33.4.57> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Boda Mihály (2023): Hibrid háború: konfliktusforma a harmonikus béke és a direkt háború között – A hibrid háború katonafilozófiai értelmezése. In Gőcze István (szerk.): *Lehelyezett kő. Tanulmányok M. Szabó Miklós nyugállományú altábornagy, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja emlékére*. Budapest: Ludovika Kiadó. Elérhető: https://www.academia.edu/98511790/Hibrid_h%C3%A1bor%C3%BA_konfliktusforma_a_harmonikus_b%C3%A9ke_%C3%A9s_a_direkt_h%C3%A1bor%C3%BA_k%C3%B6z%C3%B6tt_Hybrid_War_A_Form_of_Conflict_between_Harmonic_Peace_and_Direct_War (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Boda, Mihály (2020): Erasmus and István Magyari on the Justification of War. *AARMS – Academic and Applied Research in Military and Public Management Science*, 19(1). 27–36. Elérhető: <https://doi.org/10.32565/aarms.2020.1.9> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Boda, Mihály (2024): Hybrid War: Theory and Ethics. *AARMS – Academic and Applied Research in Military and Public Management Science*, 23(1), 5–17. Elérhető: https://www.researchgate.net/publication/380409023_Hybrid_War_Theory_and_Ethics (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Cater, Leonie (2024): China, EU agree to start consultations on electric-vehicle subsidies. *Politico*, 2024.06.22. Elérhető: <https://www.politico.eu/article/china-eu-launch-ev-investigation-talks/> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

China 'does not accept' EU tariffs on EVs, vows to firmly defend interests. *Global Times*, 2024.10.30. Elérhető: <https://www.globaltimes.cn/page/202410/1322159.shtml> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

China files lawsuit with WTO against EU's final EV tariff ruling; analysts urge bloc to show sincerity. *Global Times*, 2024.11.04. Elérhető: <https://www.globaltimes.cn/page/202411/1322442.shtml> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

China files WTO complaint against EU over tariffs on electric vehicles. *AP News*, 2024.08.09. Elérhető: <https://apnews.com/article/china-european-union-electric-vehicles-wto-tariffs-f89660648d188ab16cd71a4dd21d1a7a> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Cohen, Patricia (2024): Spain Opens Its Doors to China as a European Trade War Looms. *The New York Times*, 2024.10.30. Elérhető: <https://www.nytimes.com/2024/10/30/business/spain-china-investment.html> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Demarais, Agathe (2024): Divided we stand: The EU votes on Chinese electric vehicle tariffs. *European Council on Foreign Relations*, 2024.10.09. Elérhető: <https://ecfr.eu/article/divided-we-stand-the-eu-votes-on-chinese-electric-vehicle-tariffs/> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Eszterhai, Viktor – Thida, Hnin Mya (2022) Strategic Choices of Small States in Asymmetric Dependence: Myanmar – China Relations through the case of the Myitsone Dam. *Journal of Contemporary Eastern Asia*, 20(2), 157-173. Elérhető: https://www.researchgate.net/publication/357621864_Strategic_Choices_of_Small_States_in_Asymmetric_Dependence_Myanmar_-_China_Relations_through_the_case_of_the_Myitsone_Dam (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Eszterhai, Viktor (2021): The Geopolitical Strategy of China: The Belt and Road Initiative as a Geoeconomic Umbrella. In Morgado, Nuno (szerk.): *Geopolitics in the Twenty-First Century : Territories, Identities, and Foreign Policies*. New York: Nova Science Publishers, 57-83. Elérhető: https://www.researchgate.net/publication/357574236_The_geopolitical_strategy_of_China_The_belt_and_road_initiative_as_a_geoeconomic_umbrella (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Eszterhai, Viktor (2021): The Geopolitical Strategy of China: The Belt and Road Initiative as a Geoeconomic Umbrella. In Morgado, Nuno (szerk.): *Geopolitics in the Twenty-First Century: Territories, Identities, and Foreign Policies*. New York: Nova Science Publishers, 57-83. Elérhető: https://www.researchgate.net/publication/357574236_The_geopolitical_strategy_of_China_The_belt_and_road_initiative_as_a_geoeconomic_umbrella (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Európai Bizottság (1998): *Building a Comprehensive Partnership with China*. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51998DC0181> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Európai Bizottság (2020): *Az EU és Kína elvi megállapodásra jutott a beruházásokra vonatkozóan.* 2020.12.30. Elérhető: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_20_2541 (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Európai Bizottság (2023): *A Bizottság negyvenegyedik éves jelentése az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak az EU dömpingellenes, szubvencióellenes és védintézkedési tevékenységéről,*

valamint a harmadik országoknak az Európai Unióval szembeni piacvédelmi intézkedéseiről.

Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023DC0506>

(Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Európai Bizottság (2023): *A Bizottság vizsgálatot indít az államilag támogatott kínai elektromos autók ügyében.* 2023.10.04. Elérhető:

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_23_4752 (Utolsó letöltés:

2024.11.16.)

Európai Bizottság (2023): *Ursula von der Leyen elnök 2023. évi értékelő beszéde az Unió helyzetéről.* 2023.09.13. Elérhető:

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/speech_23_4426 (Utolsó letöltés:

2024.11.16.)

Európai Bizottság (2024): *A Bizottság ideiglenes kiegyenlítő vámot vet ki a Kínából származó akkumulátoros elektromos járművek behozatalára – folytatódnak a megbeszélések Kínával.*

2024.06.04. Elérhető: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_24_3630

(Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Európai Bizottság (2024): *Az EU vámokat vet ki a Kínából származó, tisztességtelen támogatásban részesülő elektromos járművekre, miközben tovább tárgyalnak az arra vonatkozó kötelezettségvállalásokról.* 2024.10.29. Elérhető: https://europa.eu/newsroom/ecpc-failover/pdf/ip-24-5589_hu.pdf (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Európai Bizottság (2024): *EU Trade Relations with China. Facts, figures and latest developments.* Elérhető: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/china_en (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Európai Bizottság (2024): *European Union, Trade in goods with China.* Elérhető: https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_china_en.pdf (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Európai Bizottság és az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője (2019): *EU-China – A Strategic Outlook.* Elérhető: <https://commission.europa.eu/system/files/2019-03/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Európai Parlament (2023): *EU anti-subsidy probe into electric vehicle imports from China*. Elérhető:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/754553/EPRS_ATA\(2023\)754553_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/754553/EPRS_ATA(2023)754553_EN.pdf) (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Európai Számvevőszék (2020): *Különjelentés 17/2020: Piacvédelmi eszközök: jól működik az uniós vállalkozásokat a dömpingelt és támogatott behozatallal szemben védő rendszer*.

Elérhető: <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/trade-defence-instruments-17-2020/hu/> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Európai Tanács (2023): *Az Európai Tanács következtetései Kínáról*. 2023.06.30. Elérhető:

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7-2023-INIT/en/pdf> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Farrel, Henry – Newman, Abraham L. (2019): Weaponized Interdependence: How Global Economic Networks Shape State Coercion. *International Security*, 44(1), 42-79. Elérhető:

<https://direct.mit.edu/isec/article/44/1/42/12237/Weaponized-Interdependence-How-Global-Economic> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Fehér Ház (2024): *FACT SHEET: President Biden Takes Action to Protect American Workers and Businesses from China's Unfair Trade Practices*. Elérhető:

<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2024/05/14/fact-sheet-president-biden-takes-action-to-protect-american-workers-and-businesses-from-chinas-unfair-trade-practices/> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Fukuyama, Francis (1992): *The end of history and the last man*. New York: Perennial.

Gawliczek, Piotr – Iskandarov, Khayal (2022): Economic coercion as a means of hybrid warfare: The South Caucasus as a focal point. *Security and Defence Quarterly*, 40(4), 47-57.

Elérhető: <https://doi.org/10.35467/sdq/151038> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

GDP-növekedés (éves, %-ban). *Világbank*. Elérhető:

https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2023&name_desc=false&start=1961&view=chart (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Gokmen, Mufit Yilmaz (2024): 'The EU needs up to 50% of tariffs to hamper Chinese EVs'.

FleetEurope, 2024.04.29. Elérhető: <https://www.fleeteurope.com/en/financial->

[models/europe/article/eu-needs-50-tariffs-hamper-chinese-evs?t%5B0%5D=OEM&t%5B1%5D=Electrification&curl=1](#) (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Gross, Michael L. (2014): *Economic Warfare and the Economy of War*. In Gross, Michael L.: *The Ethics of Insurgency. A Critical Guide to Guerilla Warfare*. Cambridge: Cambridge University Press. Elérhető: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/ethics-of-insurgency/economic-warfare-and-the-economy-of-war/49A429AD250021BF2A983B3EB04E3E8C> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Grotius, Hugo (1960): *A háború és béke jogáról*. I–III. kötet. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Hajdu Márton (2024): Nem biztos, hogy jó ötlet megvásárolni a kínai autókat Európában. *G7*, 2024.05.22. Elérhető: <https://g7.hu/vilag/20240522/nem-biztos-hogy-jo-otlet-megvamolni-a-kinai-autokat-europaban/> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Hirschman, Albert (1980 [1945]): *National Power and the Structure of Foreign Trade*. Berkeley: University of California Press.

Hoffman, Frank C. (2007): *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Arlington, VA: Potomac Institute for Policy Studies. Elérhető: https://www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Hunt, Nigel – Chu, Mei Mei (2024): China's probes on EU products following EV tariffs. *Reuters*, 2024.10.08. Elérhető: <https://www.reuters.com/business/chinas-potential-probes-eu-firms-following-ev-tariffs-2024-06-14/> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

If the EU wields the trade stick, how could China take the hit?: Global Times editorial. *Global Times*, 2024.06.20. Elérhető: <https://www.globaltimes.cn/page/202406/1314567.shtml> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Kahler, Miles – Kastner, Scott L. (2006): Strategic Uses of Economic Interdependence: Engagement Policies on the Korean Peninsula and Across the Taiwan Strait. *Journal of Peace Research*, 43(5), 523-541. Elérhető: <https://www.jstor.org/stable/pdf/27640382.pdf> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Kalmanovitz, Pablo (2015): Early Modern Sources of the Regular War Tradition. In Lazar, Seth – Frowe, Helen (szerk.): *The Oxford Handbook Ethics of War*. Oxford: Oxford University Press.

Kereskedelmi Világszervezet (2001): *Accession of the People's Republic of China: Decision of 10 November 2001*. Elérhető: <https://www.worldtradelaw.net/document.php?id=misc/ChinaAccessionProtocol.pdf&mode=download> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Kereskedelmi Világszervezet: Mennyiségi korlátozások adatbázisa. Elérhető: <https://qr.wto.org/en#/home> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Kirkegaard, Jacob Funk (2024): Europe is taking a constructive approach to the influx of Chinese electric vehicles. *Peterson Institute for International Economics*, 2024.05.23. Elérhető: <https://www.piie.com/blogs/realtime-economics/2024/europe-taking-constructive-approach-influx-chinese-electric-vehicles> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Kong, Q. (2009): Trade Disputes between China and the EU. *East Asian Policy*, 1(2). 83–93. Elérhető: https://research.nus.edu.sg/eai/wp-content/uploads/sites/2/2017/11/Vol1No2_KongQingjiang.pdf (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Lazar, Seth (2017): Evaluating the Revisionist Critique of Just War Theory. *Daedalus*, 146(1). 113–124. Elérhető: <https://direct.mit.edu/daed/article/146/1/113/27135/Evaluating-the-Revisionist-Critique-of-Just-War> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Leonard, Mark szerk. (2016): *Connectivity Wars: Why Migration, Finance and Trade Are The Geo-economic Battlegrounds of the Future*. London: European Council on Foreign Relations. Elérhető: https://ecfr.eu/wp-content/uploads/Connectivity_Wars.pdf (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Li, J. (2024): Challenge or Opportunity? EU-China Economic Cooperation and the Belt and Road Initiative. *E-International Relations*, 2024.09.08. Elérhető: https://www.e-ir.info/2024/09/08/challenge-or-opportunity-eu-china-economic-cooperation-and-the-belt-and-road-initiative/#google_vignette (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Liang, Qiao – Xiangsui, Wang (1999): *Unrestricted Warfare*. Peking: PLA Literature and Arts Publishing House. Elérhető: <https://www.c4i.org/unrestricted.pdf>

Luttwak, Edward (1990): From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce. *The National Interest*, 20, 17-23. Elérhető: <https://www.jstor.org/stable/42894676> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Mao Ning rendszeres sajtótájékoztatója. 2024.05.30. Elérhető: http://no.china-embassy.gov.cn/eng/lcbt/wjbfyr/202405/t20240530_11366232.htm (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

McMahan, Jeff (1994): Self-Defense and the Problem of the Innocent Attacker. *Ethics*, 104(2). 252 – 290. Elérhető: https://www.philosophy.rutgers.edu/joomlatools-files/docman-files/Self-Defense&the_Problem_of_the_Innocent_Attacker.pdf (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

McMahan, Jeff (2004): The Etics of Killing War. *Ethics*, 114(4). 693–733. Elérhető: <https://www.philosophy.ox.ac.uk/files/4-mcmahan-ekw1pdf> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

McMahan, Jeff (2005): Just Cause for War. *Ethics and International Affairs*, 19(3). 1–21. Elérhető: <https://www.cambridge.org/core/journals/ethics-and-international-affairs/article/just-cause-for-war/CA6FE18DF42734034837D897299DAF66> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

McMahan, Jeff (2014): What Rights May Be Defended by Means of War? In Fabre, Cecilé – Lazar, Seth (szerk.): *The Morality of Defense War*. 115–156. Oxford: Oxford University Press. Elérhető: <https://www.philosophy.ox.ac.uk/files/whatrightsmaybedefendedbymeansofwarpdf> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Mészáros R. Tamás (2024): Beindult a végtelen kereskedelmi háború. *G7*, 2024.06.10. Elérhető: <https://g7.hu/vilag/20240610/beindult-a-vegtelen-kereskedelmi-haboru/> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Popławski, Konrad (2023): The Franco-German dispute over China’s electric vehicle expansion in the EU. *Centre for Eastern Studies*, 2023.06.22. Elérhető: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2023-06-22/franco-german-dispute-over-chinas-electric-vehicle-expansion-eu> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Rid, Thomas (2013): *Cyber War Will Not Take Place*. Oxford: Oxford University Press. Elérhető:

<https://csl.armywarcollege.edu/SLET/mccd/CyberSpacePubs/Cyber%20War%20Will%20Not%20Take%20Place%20by%20Thomas%20Rid.pdf> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Ruiz, Guix P. (2021): The EU, China and strategic trade: context and priorities. *Agenda Publica*. Elérhető: <https://agendapublica.es/noticia/16660/eu-china-and-strategic-trade-context-and-priorities> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Sebastian, Gregor – Barkin, Noah, Kratz, Agatha (2024): Ain't No Duty High Enough. *Rhodium Group*, 2024.04.29. Elérhető: <https://rhg.com/research/aint-no-duty-high-enough/> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Simicskó István (2017): A hibrid hadviselés előzményei és aktualitásai. *Hadtudomány*, 27(3–4), 5–18. Elérhető: https://real.mtak.hu/67458/1/Ht_201734_5_18_u.pdf (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Szakács, Gergely – Kőműves, Anita (2024): EU headed for 'economic cold war' with China, Hungary's Orban says. *Reuters*, 2024.10.04. Elérhető: <https://www.reuters.com/world/europe/eu-headed-economic-cold-war-with-china-hungarys-orban-says-2024-10-04/> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

The Chinese challenge to the European automotive industry. *Allianz*, 2023.05.09. Elérhető: https://www.allianz.com/content/dam/onemarketing/azcom/Allianz_com/economic-research/publications/specials/en/2023/may/2023-05-09-Automobile.pdf (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Walzer, Michael (2006): *Just and Unjust Wars*. New York: Basic Books.

Wang, You (2024): US and Europe: 2 Different Approaches to Restricting Chinese EVs. *The Diplomat*, 2024.04.19. Elérhető: <https://thediplomat.com/2024/04/us-and-europe-2-different-approaches-to-restricting-chinese-evs/> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Wei, Shang-Ji (2024): The Global Implications of EU Tariffs on Chinese EVs. *Project Syndicate*, 2024.06.19. Elérhető: <https://www.project-syndicate.org/commentary/eu-tariffs-on-chinese-evs-will-increase-costs-and-slow-energy-transition-by-shang-jin-wei-2024-06> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

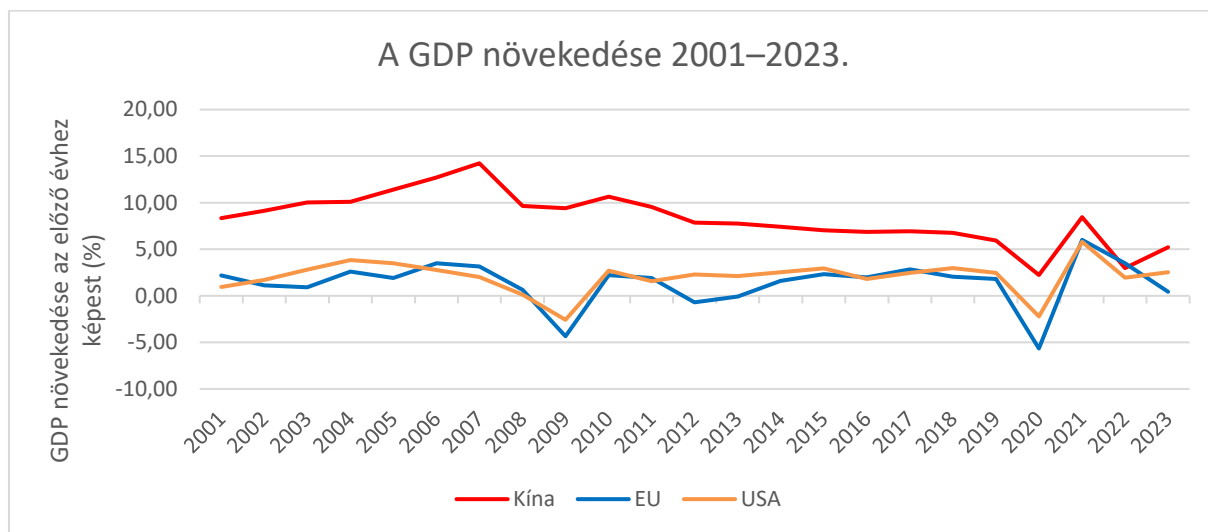
Xi Focus: Xi Jinping and China's new era. *Xinhua*, 2019.09.30. Elérhető: http://www.xinhuanet.com/english/2019-09/30/c_138437362.htm (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Zenglein, Max J. (2020): Mapping and recalibrating Europe's economic interdependence with China. *Mercator Institute for China Studies*, 2020.11.17. Elérhető: https://blog.merics.org/sites/default/files/2020-11/Merics%20ChinaMonitor_Mapping%20and%20recalibrating%20%281%29.pdf (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

Zhang, Dolly et. al. (2023): EU begins anti-subsidy investigation on China's new battery electric vehicles. *Deloitte*, 2023.10.06. Elérhető: <https://www2.deloitte.com/cn/en/pages/tax/articles/eu-anti-subsidy-investigation-on-chinas-new-battery-electric-vehicles.html> (Utolsó letöltés: 2024.11.16.)

9 Függelék

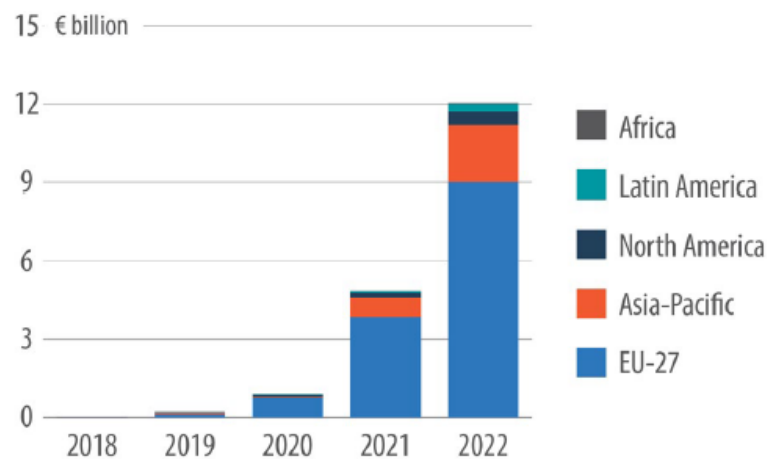
1. ábra: Éves GDP-növekedés az előző évhez képest Kínában, az Európai Unióban és az Egyesült Államokban 2001 és 2023 közt.

Forrás: GDP-növekedés (éves, %-ban). *Világbank*.

2. ábra: Az akkumulátoros elektromos járművek Kínából történő exportja régióként.

BEV exports from China by region, 2018-2022 in € billion

Data source: [UN Comtrade](#). BEVs for HS code 870380. Data do not include values for Luxembourg owing to a lack of data.

Forrás: Európai Parlament (2023): *EU anti-subsidy probe into electric vehicle imports from China*.

3. ábra: Az Unió dömping- és szubvencióellenes intézkedései 2018 végén, célország szerinti bontásban.

**Az Unió dömping- és szubvencióellenes intézkedései 2018 végén,
ország szerinti bontásban**

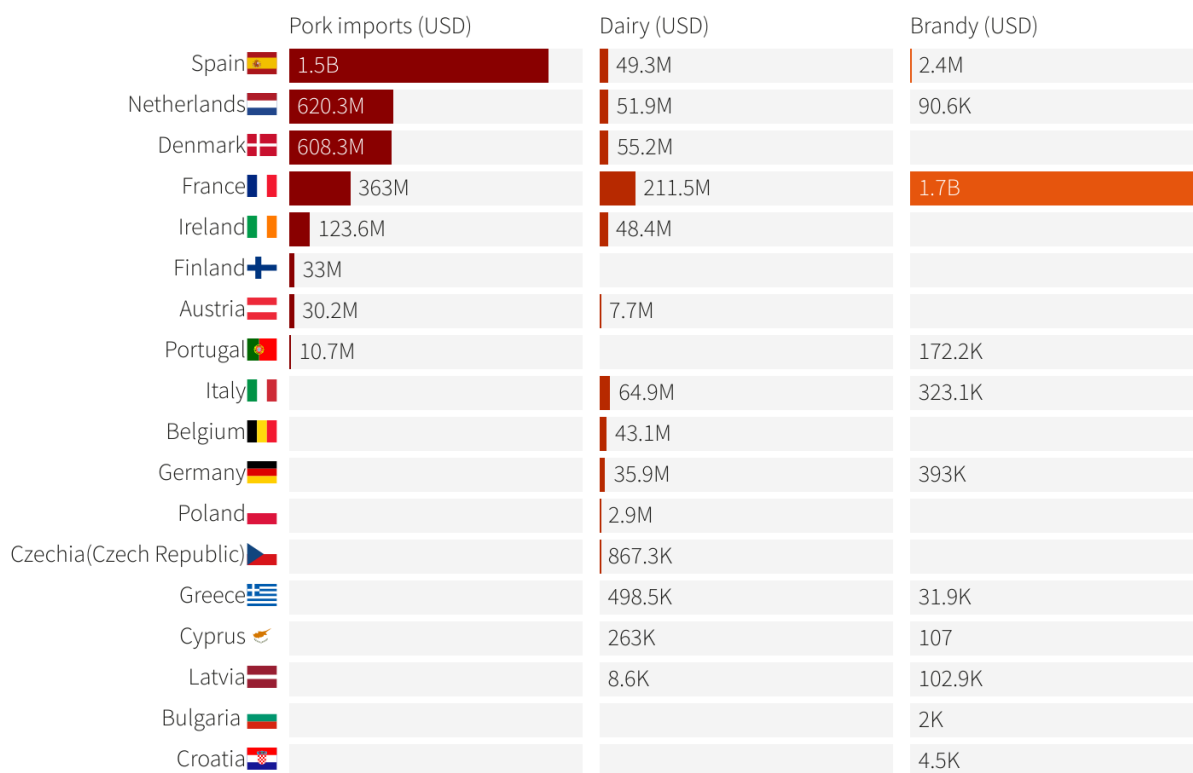
Forrás: Európai Számvevőszék, az Európai Bizottság adatai.

Forrás: Európai Számvevőszék (2020): *Különjelentés 17/2020: Piacvédelmi eszközök: jól működik az uniós vállalkozásokat a dömpingelt és támogatott behozatallal szemben védő rendszer.*

4. ábra: Kínai dömpingellenes vizsgálatok által érintett termékek és EU-tagállamok.

2023 Imports of EU goods affected by China's trade investigations

China has opened an anti-dumping probe into imports of pork and brandy from the EU, as well as an anti-subsidy investigation into dairy imports from the bloc.

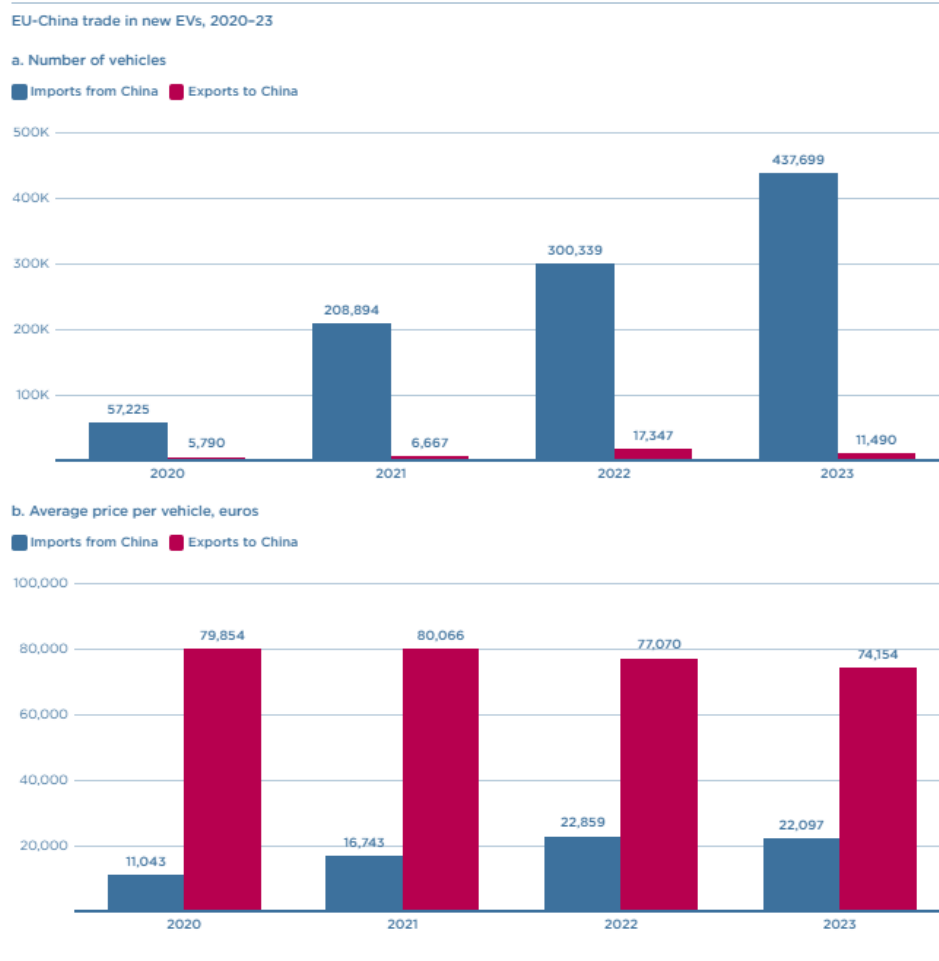

Reuters | By Mei Mei Chu

Source: China's General Administration of Customs

Blenkinsop, Philip (2024): EU slaps tariffs on Chinese EVs, risking Beijing backlash. *Reuters*, 2024.10.30.

5. ábra: EU és Kína kereskedelmi kapcsolatai az elektromos autók piacán.

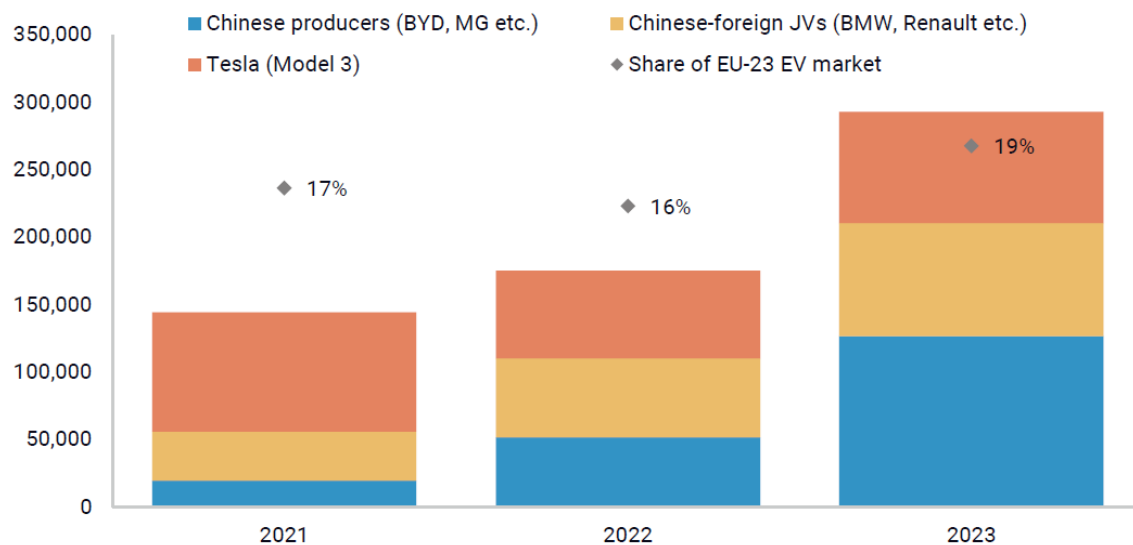

Forrás: Kirkegaard, Jacob Funk (2024): Europe is taking a constructive approach to the influx of Chinese electric vehicles. *Peterson Institute for International Economics*, 2024.05.23.

5. ábra: Kínában gyártott elektromos autók eladási és piaci részesedési adatai Európában.

Made-in-China EV sales and market share in Europe

Units sold, market share in percent

Forrás: Sebastian, Gregor – Barkin, Noah, Kratz, Agatha (2024): Ain't No Duty High Enough.
Rhodium Group, 2024.04.29.